

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

Бабаян Ю.О.

**ВІКОВА І ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ.
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ (частина 2)**

Навчально-методичний посібник

Миколаїв – 2020

УДК 159.922
ББК 88.5я7-3
Б 12

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Миколаївського
національного університету імені В.О. Сухомлинського
(протокол № 23 від 12.05.2020 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Євдокимова Н.О. – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені П. Орлика»

Хоржевська І.М. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Чорноморського національного університету імені П.Могили

Бабаян Ю.О.

Б 12 Вікова і педагогічна психологія. Організація самостійної роботи студентів: навчально-методичний посібник (частина 2). Миколаїв: Іліон, 2020. 100 с.

ISBN 867-345-684-649-5

Навчально-методичний посібник призначений для підготовки до практичних занять та забезпечення самостійної роботи студентів, що вивчають навчальну дисципліну «Психологія (дитяча, педагогічна)».

Система завдань, поданих у навчально-методичному посібнику, передбачає розкриття кожної теми, містить інформаційний компонент, що спрямований на розкриття теоретичного матеріалу та контрольно-дослідницький, який забезпечує закріплення і поглиблення набутих знань з педагогічної психології. До кожної теми практичного заняття подано методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки, перелік рекомендованих джерел.

Для студентів педагогічних та психологічних спеціальностей. Матеріали посібника стануть у нагоді викладачам закладів вищої освіти для проведення практичних занять та організації самостійної роботи студентів.

УДК 159.922
ББК 88.5я7-3

ISBN 978-617 -684-649-5

© Бабаян Ю.О., 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	7
1.1. Назва кредитів, тематика лекцій із дисципліни та їх зміст	7
1.2. Орієнтовна тематика практичних занять із дисципліни для студентів денної форми навчання.....	9
1.3. Орієнтовна тематика практичних занять із дисципліни для студентів заочної форми навчання	11
1.4. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять з педагогічної психології	12
1.5. Методичні матеріали щодо організації самостійної роботи студентів з педагогічної психології	16
II. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ УЧІННЯ»	24
2.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до: - практичного заняття на тему: «Предмет педагогічної психології та її завдання».....	24
- практичного заняття на тему: «Проблема учіння та научіння в педагогічній психології»	31
III. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАННЯ»	36
3.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до: - практичного заняття на тему: «Учбова діяльність та її структура»	36
- практичного заняття на тему: «Своєрідність підготовки дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю»	46
- практичного заняття на тему: «Психологія навчання»	56
IV. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ»	63
4.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до: - практичного заняття на тему: «Психологічні основи виховання»	63
- практичного заняття на тему: «Психологічні механізми виховання»	68
- практичного заняття на тему: «Психологічні особливості виховних впливів у дошкільному віці»	77

V. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	83
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	85
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	99

ПЕРЕДМОВА

Оволодіння студентами – майбутніми педагогами психологічними знаннями виступає важливим фактором розвитку в них професійної компетентності, професійних вмінь, знань та навичок, творчого відношення до справи виховання та навчання дітей.

У сучасній Україні соціальні очікування від педагогічних працівників пов'язані із самодостатністю сформованої особистості педагога, його вмінням співвідносити педагогічний такт з симпатією до дитини. Саме тому вивчення психологічних дисциплін передбачає озброєння майбутніх педагогів новітніми доробками наукової психології, розумінням складних процесів психічної організації дитини.

Система знань з педагогічної психології та оволодіння нею студентами у процесі навчання у закладах вищої освіти включає як роботу студентів над теорією, так і практичну діяльність. Саме тому студенти повинні в процесі підготовки до практичних занять з педагогічної психології зрозуміти провідні дефініції курсу, методологічні засади дисципліни.

Практичні заняття з педагогічної психології мають на меті перевірку засвоєння студентами необхідного обсягу теоретичних знань, практичних умінь та навичок, що зробить можливим їх використання в майбутній професійній діяльності.

З метою успішного та глибокого засвоєння знань з дисципліни «Психологія (педагогічна)» рекомендовано до виконання такі види робіт:

1. Відпрацювання рекомендованого переліку питань за планом заняття і складання стислого конспекту за змістом теми (за бажанням студента). Конспект представляє собою характеристику основних положень з теми, яка вивчається. Студент повинен розкрити всі пункти плану, дати відповідь на пропоновані альтернативні запитання, які розраховані на поглиблене вивчення теми і на розвиток рефлексивних процесів. Розгляд кожного питання повинен завершуватися коротким узагальненням.

2. Складання конспекту першоджерел. Конспект першоджерел студент складає згідно представленої тематиці в межах сучасних проблем психологічних досліджень. Опрацювання першоджерел сприяє інформаційному збагаченню студентів і дозволяє краще орієнтуватися в науковій проблемі. Виконується письмово у вигляді конспекту або тез.

3. Складання термінологічного словника. Словник складається на основі посібників, з якими працює студент. Пред'являється як програмна робота письмово. Робота з термінологічним словником сприяє засвоєнню категоріального апарату науки.

4. Виконання методик, спрямованих на самопізнання студентів. Використання елементів лабораторних занять сприяє практичному засвоєнню теми, отриманню студентами інформації про особливості власної психіки і підвищує інтерес студентів до навчального матеріалу. Робота виконується письмово з обов'язковим висновком.

Вивчаючи психологію майбутні педагоги повинні сформувати у себе готовність до системно-структурного розуміння психічного у всіх його проявах; оволодіти навичками користуватись конкретними методиками, як механізмами наукового пізнання психіки. Володіння психодіагностичним інструментарієм застереже майбутніх педагогів від поверхневого чи суб'єктивного підходу до дитини.

Практичні заняття з педагогічної психології, які можуть мати традиційний, проблемний, пошуковий характер, орієнтують студентів на вивчення обов'язкової та додаткової літератури з теми заняття, підготовку виступів, рефератів з питань теми, конспектування чи анотування першоджерел, розв'язання психологічних вправ чи проблемних ситуацій, виконання індивідуальних завдань, складання термінологічного словника. Широкий аспект вибору шляхів підготовки до практичних занять, можливість нестандартно, розширено підійти до вивчення теми конкретного заняття, зорієнтує студентів як майбутніх педагогів на творчий пошук, самодостатність як фахівця, впевненість у своїх знаннях, вміннях та

навичках, вміння працювати в групі, рефлексувати оцінки та самооцінки, розвивати в собі всі необхідні риси особистості та майбутнього фахівця-педагога.

При розробці даного видання автор керувався необхідністю сприяти забезпеченню ефективної самостійної роботи студентів, питома вага якої значно зросла у зв'язку з переходом навчальних закладів України на кредитно-трансферну систему.

Використання матеріалів запропонованого навчально-методичного посібника дасть змогу викладачам ефективно організовувати різні форми самостійної роботи студентів, що спрямовані на забезпечення більш глибокого та свідомого засвоєння інформації з навчальної дисципліни.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Назва кредитів, тематика лекцій із дисципліни та їх зміст

Кредит 1. Психологія учіння

Тема 1. Предмет педагогічної психології та її завдання.

Педагогічна психологія як галузь психології. Предмет педагогічної психології. Мета та завдання педагогічної психології. Структура педагогічної психології. Етапи розвитку педагогічної психології. Методи педагогічної психології.

Тема 2. Проблема учіння та научіння в педагогічній психології.

Поняття научіння, учіння. Рівні та типи научіння. Соціально-психологічні механізми учіння та научіння. Види учіння. Закони научіння.

Кредит 2. Психологія навчання

Тема 3. Учбова діяльність та її структура

Загальні характеристики учбової діяльності. Структура учбової діяльності. Уявлення про засвоєння навчального матеріалу. Формування навичок, понять, вмінь.

Тема 4. Своєрідність підготовки дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю

Психологічні передумови формування у дітей уміння вчитися. Умови розвитку учбової діяльності дошкільників. Роль вихователя у підготовці дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю. Критерії психологічної готовності дитини до школи.

Тема 5. Поняття про навчання та його психологічні механізми

Визначення навчання. Психологічні механізми навчання. Проблеми співвідношення навчання та психічного розвитку. Основні напрямки психічного розвитку дітей у навчально-виховному процесі.

Кредит 3. Психологія виховання і педагогічної діяльності

Тема 6. Психологічні основи виховання

Соціалізація особистості. Інститути та механізми соціалізації. Виховання як цілеспрямований і керований процес соціалізації. Теорії виховання. Психологічні механізми виховання. Формування моральної свідомості.

Тема 7. Психологічні особливості виховних впливів у дошкільному віці

Методи і прийоми виховання. Вікові особливості виховання дошкільника. Критерії та показники вихованості дітей. Психологія виховання дітей з порушеннями у поведінці.

Кредит 4. Психологія педагогічної діяльності

Тема 8. Психологічна характеристика та складові педагогічної діяльності вихователя дошкільного закладу.

Сутність, структура та функції педагогічної діяльності. Спрямованість особистості педагога і типи педагогів. Педагогічні здібності та якості вихователя. Психогігієна педагогічної діяльності. Синдром професійного вигорання, його причини та способи подолання.

Тема 9. Психологія педагогічного співробітництва та спілкування у дошкільному закладі

Психологічна характеристика педагогічного співробітництва та спілкування. Міжособистісні стосунки між учасниками педагогічного процесу. Роль зворотного зв'язку при спілкуванні. Педагогічна рефлексія. Стили педагогічної діяльності.

1.2. Орієнтовна тематика практичних занять із дисципліни для студентів денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
	<i>Кредит 1. Психологія учіння</i>	
1	Тема 1. Предмет педагогічної психології та її завдання	2
2	Тема 2. Проблеми учіння та науціння в педагогічній психології	4
	<i>Кредит 6. Психологія навчання</i>	
3	Тема 3. Учбова діяльність як одна з форм учіння	2
4	Тема 4. Своєрідність підготовки дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю	2
5	Тема 5. Поняття навчання та його психологічні механізми	2
	<i>Кредит 7. Психологія виховання</i>	
6	Тема 6. Психологічні основи виховання	2
7	Тема 7. Психологічні особливості виховних впливів у дошкільному віці	4
	<i>Кредит 8. Психологія педагогічної діяльності</i>	
8	Тема 8.1. Психологічна характеристика та складові педагогічної діяльності вихователя дошкільного закладу	2
	Тема 8.2. Формування психологічної культури та розвиток педагогічних здібностей вихователя дошкільного закладу	2
9	Тема 9. Психологія педагогічного співробітництва та спілкування у дошкільному закладі	2
	Разом:	24

**1.3. Орієнтовна тематика практичне заняттяських та практичних
занять із дисципліни для студентів заочної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
	<i>Кредит 1. Психологія учіння</i>	
1	Тема 1. Предмет педагогічної психології та її завдання	-
2	Тема 2. Проблеми учіння та науціння в педагогічній психології	-
	<i>Кредит 6. Психологія навчання</i>	
3	Тема 3. Учбова діяльність як одна з форм учіння	2
4	Тема 4. Своєрідність підготовки дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю	
5	Тема 5. Поняття навчання та його психологічні механізми	2
	<i>Кредит 7. Психологія виховання</i>	
6	Тема 6. Психологічні основи виховання	2
7	Тема 7. Психологічні особливості виховних впливів у дошкільному віці	
	<i>Кредит 8. Психологія педагогічної діяльності</i>	
8	Тема 8.1. Психологічна характеристика та складові педагогічної діяльності вихователя дошкільного закладу	2
	Тема 8.2. Формування психологічної культури та розвиток педагогічних здібностей вихователя дошкільного закладу	
9	Тема 9. Психологія педагогічного співробітництва та спілкування у дошкільному закладі	
	Разом:	8

1.4. Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять з педагогічної психології

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичних занять з педагогічної психології – сприяти поглибленому засвоєнню найскладніших питань навчального курсу, спонукати студентів до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізувати до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формувати навички самоосвіти.

У процесі підготовки до практичного заняття студенти самостійно відпрацьовують літературу (навчальну, методичну, наукову), вчать критично оцінювати різні джерела знань. Під час практичного заняття організовується дискусія із завчасно визначених тем, до яких студенти готують тези відповідей або індивідуально виконані реферати-доповіді.

Основними завданнями практичних занять з педагогічної психології є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;

- формування в них педагогічного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики освіти в країні.

Види проведення практичних занять:

- практичне заняття запитань і відповідей;
- практичне заняття – розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань;
- практичне заняття – колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки;
- практичне заняття, що передбачає усні відповіді студентів з подальшим їх обговоренням;
- практичне заняття-дискусія: студенти, маючи програму, завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті;
- практичне заняття, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів;
- практичне заняття-конференція: студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання колег;
- практичне заняття – теоретична конференція: проводять зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни;
- практичне заняття – розв'язання проблемних завдань: проводять на основі створення проблемних ситуацій, виокремлення проблемних завдань і праці над їх розв'язанням;
- практичне заняття – прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники долучаються до їх обговорення;
- практичне заняття – «мозковий штурм»: студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують розв'язання; під час практичного заняття вносять конкретні пропозиції щодо

розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найдоцільніші.

Практичні заняття потребують від студентів ретельної підготовки. Готуючись, студент має ознайомитися з планом практичного заняття, алгоритмом самопідготовки, змістом лекції, рекомендованою літературою. Спочатку треба ознайомитися з матеріалом за темою практичного заняття, що вміщений у навчальних посібниках. Це дасть змогу скласти загальне уявлення про тему, яку виносять на практичне заняття. Якщо з цієї теми прочитано лекцію, то корисно також ретельно опрацювати її конспект. Лише після цього розпочинається самостійна робота над вивченням першоджерел. Окрему ланку в процесі підготовки до практичного заняття становить безпосередня підготовка виступу з того чи того питання. Варто, щоб студент привчав себе виступати не за готовим текстом, зачитуючи його, а своїми словами, користуючись лише коротким планом.

Підготовка до виступу полягає в тому, щоб до кожного питання скласти на окремій картці чи аркуші короткий план з помітками потрібних цифр, записами цитат, конкретних фактів. Такий підхід дасть змогу виробити вміння виявляти самостійність під час виступів на практичному занятті.

Якщо студента поставили перед необхідністю самостійно розв'язувати завдання, це значно активізує потенції його психічної діяльності, сприяє розвитку та становленню позитивних якостей.

Треба пам'ятати, що **якість практичного заняття, перш за все, залежить від підготовки студентів до нього**, тому при підготовці до практичного заняття кожен студент повинен:

- 1) уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття;
- 2) прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практичного заняття;
- 3) вивчити чи законспектувати при необхідності рекомендовану літературу;

- 4) скористатися при потребі консультацією викладача;
- 5) скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне практичне заняття. Пропуск практичного заняття позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення з цієї чи іншої теми. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового контролю.

Особливості роботи студента на практичному занятті:

- переважну більшість практичних занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;
- практичне заняттяське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;
- студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми практичне заняттяського заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати педагогічні явища, наводити приклади;
- кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання понять і термінів. Систематичні виступи на практичних заняттях сприяють поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;
- студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкрито питання. Це дає можливість кожному присутньому на практичне заняття висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на практичних заняттяських заняттях прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію;
- після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на

розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам практичне заняття. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на практичне заняття припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;

- закінчується практичне заняттяське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на практичне заняття (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

1.5. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів з педагогічної психології

Ефективна організація освітнього процесу в системі професійної підготовки майбутніх вчителів неможлива без належної організації самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів, в цілому, відіграє важливу роль в підвищенні якості навчального процесу. Вона сприяє систематизації та закріпленню теоретичних знань, розвитку пізнавальних здібностей та творчої ініціативи, самостійності, відповідальності та організованості, формуванню самостійності мислення, розвитку дослідницьких умінь.

Самостійна робота включає в себе як репродуктивні, так і творчі аспекти діяльності студентів. В залежності від цього розрізняють три рівні самостійної діяльності студентів, які знаходять своє відображення і при виконанні завдань з педагогічної психології:

1. Репродуктивний (тренувальний) рівень – спрямований на закріплення знань, формування навичок та умінь; включає складання таблиць та схем тощо; пізнавальна діяльність полягає в осмисленні та запам'ятанні інформації.

2. **Реконструктивний рівень** – при виконанні таких завдань студенти готують інформаційні повідомлення, визначають тези доповіді.

3. **Творчий, пошуковий рівень** – передбачає аналіз проблемних ситуацій, студент повинен самостійно здійснювати вибір методів та засобів вирішення (учбово-дослідницькі завдання).

Кожний вид самостійної роботи з педагогічної психології орієнтований на розвиток певних навичок та умінь.

У структурі самостійної роботи студентів можна виділити такі компоненти: мотиваційний (потреба в нових знаннях з метою самоосвіти), змістовий (пізнавальна задача, цілі учбової діяльності), процесуальний (підбір, застосування адекватних методів, що ведуть до ефективного результату).

Самостійна робота студентів сприятиме свідомому та творчому засвоєнню теоретичних основ педагогічної психології, формуванню стійкого інтересу до психологічних знань та розвитку умінь ефективно їх застосовувати в практичній діяльності вчителя. Завдання для самостійної роботи спрямовані на те, щоб найбільшою мірою сприяти розвитку у студентів пізнавальної активності і самостійності в їх учбовій діяльності та активуванню процесу самоосвіти в ході професійного становлення в цілому.

Самостійна робота спрямована на формування навичок саморегуляції пізнавальної діяльності, на розвиток стійкого позитивного ставлення до процесу пізнання в цілому та розширенню обізнаності в проблемах психології, зокрема.

Основними формами самостійної роботи з педагогічної психології є:

- конспектування першоджерел та періодики;
- систематизація учбової інформації в схемах, таблицях;
- складання термінологічного словника до теми;
- підготовка реферативних, інформаційних повідомлень;

- підготовка тестових методик, спрямованих на вивчення психологічних явищ;
- створення презентацій;
- підбір тренінгових вправ.

Самостійна робота студентів з вікової психології спрямована не лише на більш ефективне засвоєння конкретної психологічної дисципліни, а, в цілому, на формування навичок самостійної роботи, навичок самоосвіти та професійне становлення майбутніх фахівців.

Методичні рекомендації щодо самостійного здобуття знань з навчальної і наукової літератури (конспектування першоджерел і періодики)

Головним джерелом здобуття знань у процесі навчання у ЗВО є книга (підручник, навчальний посібник, монографія, словник, довідник, збірник наукових праць, наукова стаття тощо).

Під час добору літератури з того чи іншого питання студентові необхідно вміти скласти бібліографічні записи згідно з єдиними вимогами, які є обов'язковими для оформлення бібліографічного апарату. Опис книги потрібно робити з титульного листа за такою формою:

1. Прізвище та ініціали автора (якщо книгу написали два чи три автори, їх прізвища та ініціали подають також на початку опису).

2. Назва (заголовок) книги. Подають повністю і без скорочень.

3. Підзаголовні відомості. Зазначають відомості про жанр книги (науково-популярний нарис, навчальний посібник, довідник і т. ін.); вказують також, за чиєю редакцією вийшла книга; порядковий номер видання.

4. Вихідна інформація. Подають відомості про місце видання, найменування видавництва та рік видання.

Опис книг, газетних і журнальних статей треба робити тією мовою, якою їх надруковано.

У роботі з книгою варто дотримуватися таких правил:

– під час вивчення певної проблеми насамперед потрібно ознайомитися з першоджерелами, а потім уже з посібниками і критичними статтями. Опрацювання посібників не може замінити вивчення першоджерел. Робота над першоджерелами викликає в студента самостійні думки, судження, сприяє глибшому розумінню теми чи проблеми.

– опрацювання літератури з конкретного питання варто починати з робіт загального характеру і від них переходити до спеціальних і вузьких досліджень.

Студент може використати різні види читання.

Часто застосовують суцільне читання, яке становить процес уважного вивчення книги або окремих її тем, розділів без відволікань. У такому разі будь-яке питання треба починати вивчати з найпростішого, загального. Проте слід усвідомлювати поняття, судження, міркування, умовиводи та ін.; з'ясовувати основні положення, тези, твердження, встановлювати взаємозв'язок між ними; відокремлювати головне від другорядного; вміти критично проаналізувати зміст книги, дати правильну оцінку.

Іноді потрібно використати часткове читання, коли необхідно опрацювати лише окремі розділи, питання та ін. Найчастіше часткове читання застосовують у роботі з енциклопедіями, словниками, довідниками. Треба визначити коло довідкової літератури, напрацювати зручну для себе систему записів та ін.

Необхідним для студента є синтетичне читання – конкретне і раціональне використання часткового і суцільного читання книги.

Для підвищення ефективності засвоєння прочитаного необхідно дотримуватися певного алгоритму читання. Сформуйте свій алгоритм читання і постійно пам'ятайте зміст та лексичне значення його компонентів. Основою для вироблення власного алгоритму читання може бути така схема:

- автор, назва книги, статті;
- джерело і вихідна інформація;
- структура книги, статті;

- основний зміст;
- особливості й побудова фактографічного матеріалу;
- проблеми, які здаються для вас суперечливими;
- новизна опрацьованого матеріалу, його місце і значення в подальшому розумінні наукових проблем, можливість використання у практичній діяльності.

Бути уважними. Треба зосереджувати увагу на процесі читання. Намагайтеся зрозуміти прочитане у процесі читання. Це ключ до проникнення у зміст і сутність прочитаного, шлях до його запам'ятання.

Постійно повторювати прочитане зразу ж після завершення читання. У процесі читання запам'ятовувати не слова чи окремі фрази, а думки, ідеї. Адже тільки осмислене запам'ятовування раціональне і продуктивне. Не перевантажуйте пам'ять! Якщо ви не згадали забуте протягом 3-4 хвилин - ще раз зверніться до тексту.

Використовувати різні способи читання. Це залежить від мети опрацювання друкованого джерела інформації.

У процесі самостійного навчання важливо вміти робити записи прочитаного. Під час опрацювання книг застосовують такі види записів: складання плану; виписування цитат; записи висновків, складання тез; складання конспекту; складання анотацій; написання реферату; рецензування; систематизація зведених оглядів; підготовка зведеного конспекту; складання схем, таблиць; запис власних думок; записи окремих слів із анотуванням їх значення та ін.

План – така форма запису, коли студент фіксує окремі логічно завершені частини статті чи книги, даючи їм своєрідні заголовки. План може бути простим і складним, залежно від змісту прочитаного матеріалу та визначеної мети.

Цитата – дослівний уривок з тексту твору або чийсь слова, ідо їх наводять письмово чи усно для підтвердження міркування. Опрацьовуючи літературу, потрібно зробити записи основних думок автора. Для цього в.

зошиті студент указує прізвище та ініціали автора, назву книги, місце і рік видання. У певній послідовності записує міркування про головні проблеми чи питання, які розглянуто у творі. На-полях можна робити свої помітки. Такий підхід дає змогу продумати прочитане, усвідомити в загальних рисах його суть і зберегти матеріал (основу) для відтворення в пам'яті головних проблем книги у майбутньому.

Тези – коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, повідомлення тощо. Кожну тезу потрібно сформулювати чітко, стисло, вона має передавати основну думку автора. Приклади і доведення не записують. На полях читач може робити помітки, записувати свої думки щодо опрацьованого матеріалу.

Робота з книгою в такий спосіб допомагає синтезувати основні думки й положення, сприяє розвитку логічного мислення.

Студент має вміти складати конспект. Власне конспект - це короткий, послідовний, стислий письмовий виклад основного змісту книги, статті, лекції, записаний у розповідній формі. У конспекті можна записувати тези, виписки, цитати, цифрові матеріали, таблиці, графіки, окремі рисунки. Виклад конспективного запису має бути послідовним, логічно зв'язаним. Для підтвердження окремих положень необхідно записувати найяскравіші приклади. До складання конспектів книг, статей ставлять такі вимоги:

- записи треба вести в окремому зошиті. Найкраще використовувати для цього шкільний зошит, що містить 12 аркушів. Це дає змогу в майбутньому більш зручно користуватися раніше зробленими записами, розміщувати і синтезувати їх за тематичним принципом. З лівого боку сторінки відводять широке поле (4-5 см). На ньому зручно робити помітки, доповнення, складати плани законспектованого матеріалу, висловлювати власні думки;

- на початку конспекту необхідно записати прізвище та ініціали автора, повну назву роботи з підзаголовками, місце і рік видання, кількість сторінок (опрацьовуючи великі за обсягом джерела, доцільно починати з окремої

сторінки). Важливо записати дату написання твору, обставини його написання, якщо такі є. Ці відомості можна взяти з передмови чи приміток;

- писати необхідно розбірливим почерком і обов'язково чорнилом. Треба пам'ятати, що конспект ви готуєте не для одноразового використання. Він може стати у пригоді впродовж навчання і в подальшій самостійній професійній діяльності;

- цитати й особливо важливі думки (положення, визначення, правила та ін.) необхідно позначати в тексті;

— доцільно виробити свої умовні знаки, щоб підкреслювати в конспекті потрібні місця.

Складання конспекту наукової праці починається з попереднього прочитання матеріалу, у якому подано її аналіз, оцінку, що допомагає звернути увагу на головні питання і проблеми. Важливо спочатку перечитати всю працю, не роблячи записів, щоб мати уявлення про її структуру і загальний зміст, і лише після цього конспектувати. Записи варто робити, переказуючи матеріал своїми словами. Ефект дає фіксація результатів аналізу й синтезу прочитаного, а не дослівний запис незрозумілого чи, в гіршому разі, перефразованих окремих речень, часто не пов'язаних між собою.

У конспекті треба чітко записувати заголовки й підзаголовки, що є в роботі, позначаючи їх підкресленням, іншим чорнилом. Сторінки конспекту необхідно нумерувати.

Складання анотацій. **Анотація** – коротка узагальнювальна характеристика книги (чи її частини), статті, рукопису. Для складання анотації необхідно уважно перечитати книгу, з'ясувати, кому вона адресована, з якою метою її можна використати. Працю потрібно оцінити з погляду її науковості, логічної послідовності, актуальності питань чи проблем.

Рецензія – критична оцінка праці, відгук про неї. У ній висловлюють міркування про прочитане загалом і його найважливіші деталі, застосовуючи науково обґрунтовані доведення, факти, пояснення. Рецензії здебільшого

мають характер висновків, узагальнень, оцінки прочитаного. Можна давати оцінку книги чи статті загалом або окремих її розділам, частинам, роблячи наприкінці узагальнення.

Складання зведеного конспекту становить систему записів, які містять фіксування планів, виписування цитат, окремих тез, висновків, докладне конспектування розділів тощо. На окремих аркушах паперу або в спеціальному зошиті треба виписувати незрозумілі слова з поясненням і тлумаченням їх значення, прислів'я, приказки, афоризми, крилаті слова, що також є корисним у діяльності студента.

II. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ УЧІННЯ»

2.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Предмет педагогічної психології та її завдання»

Мета: перевірити знання студентів про предмет, завдання, специфіку педагогічної психології та основні методи дослідження;
розвинути вміння студентів орієнтуватися в основних конструктах педагогічної психології;
виховувати зацікавленість дисципліною.

Питання до самопідготовки:

1. Педагогічна психологія як галузь психології.
2. Предмет, мета, завдання педагогічної психології
3. Структура педагогічної психології.
4. Етапи розвитку педагогічної психології.
5. Методи педагогічної психології.

Теоретичний коментар

Окремою галуззю психологічної науки є педагогічна психологія зі своїм специфічним предметом досліджень.

Предмет педагогічної психології – закономірності психічного розвитку людини в умовах навчання і виховання. Педагогічна психологія вивчає: закономірності розвитку психічних властивостей і якостей особистості; психологічні закономірності та індивідуальні відмінності в оволодінні знаннями, вміннями і навичками; закономірності формування у школярів творчого мислення (здібностей), становлення особистості; спричинені навчанням і вихованням зміни у психіці дитини, формування психічних і особистісних новоутворень.

Педагогічна психологія розглядає структуру освітнього процесу як взаємодію багатьох чинників (що, як розвивають, навчають і виховують; хто, як виховує, навчає і розвиває; кого навчають, виховують, розвивають; за яких умов відбувається розвиток, виховання і навчання). Всі ці фактори однаково важливі. Недостатні знання про особливості навчально-виховного впливу, педагогічну діяльність дезорганізують роботу вчителя, нейтралізують перспективи професійного вдосконалення. Як наслідок, у педагогічному повсякденні педагогічна психологія часто ототожнюється з педагогікою, що є ознакою недостатнього рівня професійної майстерності.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Готуючись до заняття студентам варто звернути увагу на особливості становлення предмета педагогічної психології – галузі науки, що вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання. Це передбачає вивчення загальних психологічних закономірностей формування особистості за цілеспрямованого здійснення педагогічного процесу, його вікової та індивідуальної специфіки, впливу на його перебіг різних чинників.

Запитання та завдання за цією темою передбачають акцентування уваги студентів на завданнях, як ставить перед собою педагогічна психологія, на принципових особливостях різних наукових методів дослідження у педагогічній психології, їх різновидів; знання ними їх вимог та особливостей використання, сильних та слабких сторін кожного з методів, що дає змогу досліднику широко і всебічно вивчати психічні явища, виявляти закономірності їх вияву, з'ясувати механізми та умови розвитку.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на зародження і розвиток знань з педагогічної психології, на її зв'язок з іншими науками про людину, на внесок різних вчених у розвиток педагогічної психології.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №1. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому полягають особливості предмета педагогічної психології. Які групи психологічних явищ вона вивчає?
2. Які основні завдання покликана вирішувати сучасна педагогічна психологія?
3. З яких основних розділів складається педагогічна психологія?
4. Яке місце займає педагогічна психологія в системі психологічних наук?
5. Які методи дослідження використовуються у педагогічній психології?
6. Чи можна за допомогою тестів досліджувати психологічні закономірності навчання і виховання дитини?

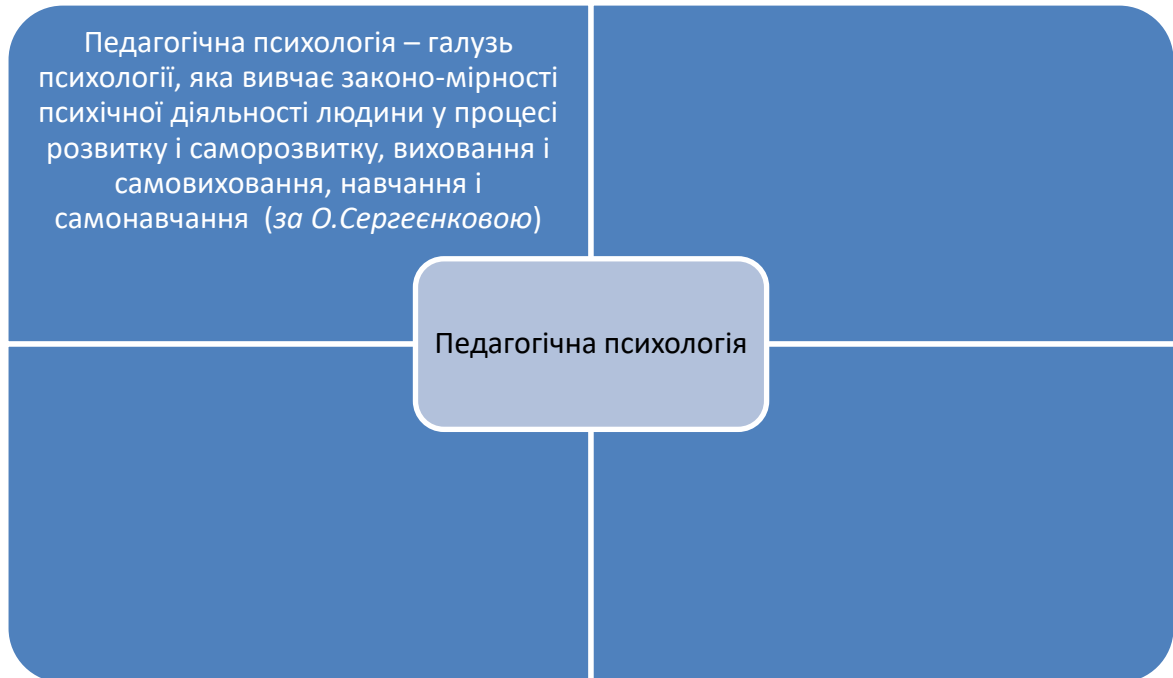
II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: педагогічна психологія, експеримент, метод, опитування, лонгітюдний метод, метод поздовжніх зрізів, спостереження, експеримент, тестування.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Визначте переваги й складності застосування лонгітюдного методу і методу поздовжніх зрізів у психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Розгляньте умови ефективного застосування методів спостереження, опитування та експерименту у психолого-педагогічних дослідженнях.
3. Встановіть зв'язки педагогічної психології з іншими науками про людину.
4. Чому для вчителя та вихователя важливо знати психологію, зокрема педагогічну психологію?

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Заповніть схему: за психологічними словниками (підручниками) виписіть чотири термінологічних визначення поняття «педагогічна психологія».

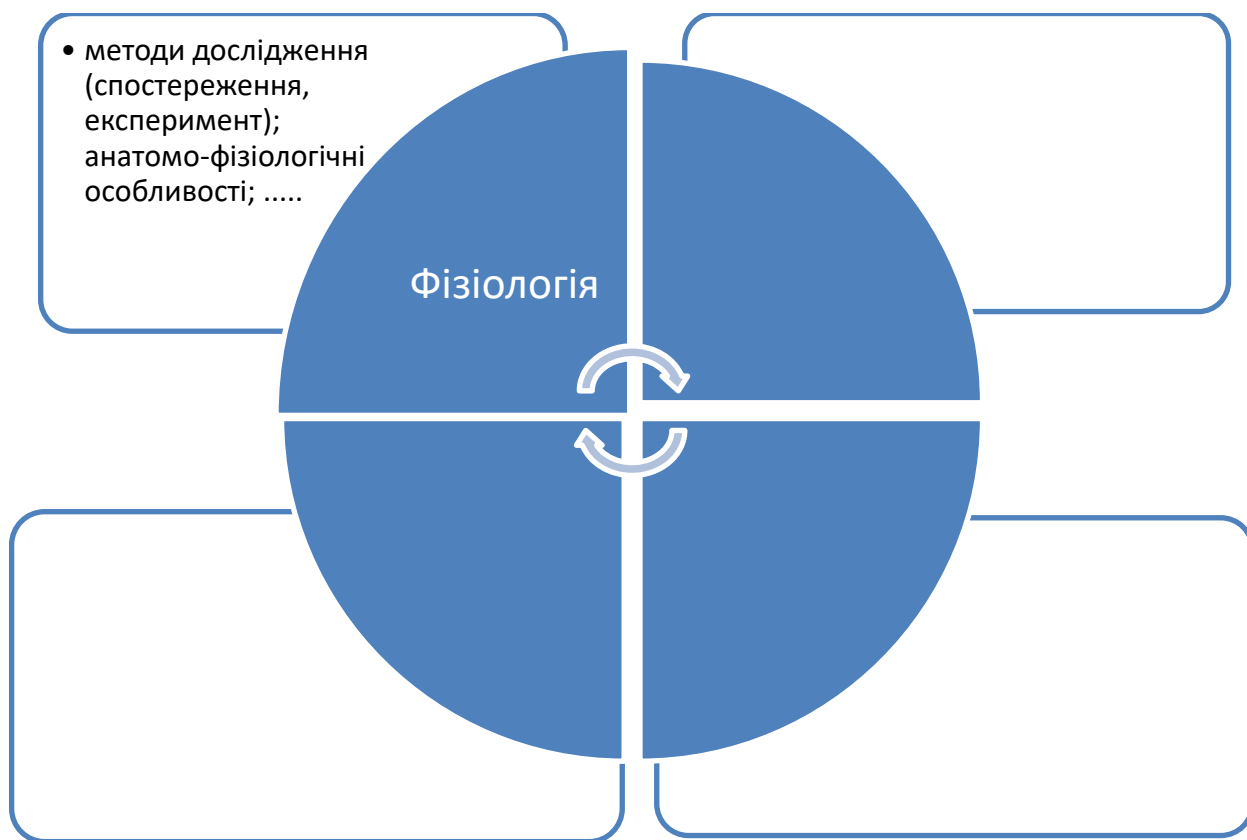

Порівняйте їх між собою (вказуйте спільне та відмінне у цих визначеннях).

Завдання 2. Заповніть таблицю: «Проблеми і завдання педагогічної психології».

Проблеми педагогічної психології		Завдання педагогічної психології	
теоретичні	прикладні	теоретичні	прикладні

Завдання 2. Зробіть схему «Зв'язок педагогічної психології з іншими науками», використовуючи наданий нижче зразок

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ).

1. Педагогічна психологія виникла:

- а) на початку XX ст.,
- б) у другій половині XIX ст.,
- в) у середині XIX ст.,
- г) на початку XX ст.

2. Термін «педагогічна психологія» був запропонований:

- а) К. Д. Ушинським,
- б) П. П. Блонським,
- в) П. Ф. Каптеревим,
- г) Дж. Дьюї.

3. Лонгітюдний метод дослідження (за Б. Г. Ананьєвим) відноситься до:

- а) організаційних методів,
- б) способів обробки даних,
- в) емпіричних методів,
- г) інтерпретаційних методів.

4. Метод пізнання, що обмежується реєстрацією виявлених фактів у психолого-педагогічних дослідженнях, називається:

- а) спостереженням,
- б) констатувальним експериментом,
- в) формувальним експериментом,
- г) бесідою.

5. Найбільш висока точність результатів дослідження забезпечується при:

- а) спостереженні,
- б) методі аналізу продуктів діяльності,
- в) експериментальному методі,
- г) контент-аналізі.

6. Застосовуваний у віковій і педагогічній психології метод простежування змін психіки дитини в процесі активного впливу дослідника на досліджуваного – це:

- а) пілотажний експеримент,
- б) констатувальний експеримент,
- в) формувальний експеримент,
- г) включене спостереження.

7. Експеримент у психолого-педагогічних дослідженнях дозволяє перевірити гіпотези:

- а) про наявність явища,
- б) про наявність зв'язку між явищами,
- в) як про наявність самого явища, так і зв'язків між відповідними явищами,
- г) про наявність причинного зв'язку між явищами.

8. Вивчає предмет, об'єкт, принципи, методи, основні концепції навчання, виховання і розвитку :

- а) теоретична педагогічна психологія,
- б) практична педагогічна психологія,
- в) дошкільна педагогічна психологія,
- г) педагогічна психологія середньої освіти.

9. Вивчає психологічні основи конкретних методів навчання, виховання і розвитку дітей, школярів та дорослих :

- а) теоретична педагогічна психологія,
- б) практична педагогічна психологія,
- в) дошкільна педагогічна психологія,
- г) педагогічна психологія середньої освіти.

10. Вивчає психологічні засади навчання, виховання і розвитку школярів та особливості педагогічної діяльності вчителя:

- а) теоретична педагогічна психологія,
- б) практична педагогічна психологія,
- в) дошкільна педагогічна психологія,
- г) педагогічна психологія середньої освіти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.

2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Гринь, 2017. – 144 с.

3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.

4. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

**Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до
семінарського заняття на тему: «Проблема учіння та научіння в
педагогічній психології»**

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про закономірності учіння та научіння;

розвинути вміння студентів орієнтуватися в основних механізмах і законах научіння;

виховувати зацікавленість дисципліною.

Питання до самопідготовки:

1. Поняття научіння, учіння.
2. Рівні та типи научіння.
3. Соціально-психологічні механізми учіння та научіння.
4. Види учіння.
5. Закони научіння.

Теоретичний коментар

Учіння є особливою формою активності людини, її взаємодії з об'єктами дійсності, регуляції різних його систем відповідно до певної програми, потреб індивіда. Результат учіння відрізняється від змін, зумовлених фізіологічними властивостями організму, його дозріванням, функціонуванням, станом тощо.

Існують різні види учіння та научіння, що здійснюються на різних рівнях (сенсорному, сенсомоторному, когнітивному) та реалізуються через різні навчально-інтелектуальні та соціальні механізми.

Учіння та научіння можуть бути і стихійними, тобто відбуватися у результаті спілкування, взаємодії людини з іншими людьми і навколишнім світом внаслідок включення в різні види діяльності, накопичення досвіду дій з різними предметами тощо. Водночас із спонтанним учінням і научінням

освоєння знань і вмінь може відбуватися і в спеціально організованих умовах як цілеспрямований процес.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Готуючись до заняття студенти мають звернути увагу на те, що існують різні види та рівні навчіння, що забезпечується різними механізмами. Учіння розвивається та набуває характеру навчальної діяльності. У процесі вивчення рекомендованої літератури варто звернути особливу увагу на різноманітні підходи щодо сутності та особливостей учіння та навчіння.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на соціально-психологічні механізми учіння та основні закони навчіння.

Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ № 2. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. В чому сутність понять «учіння», «дозрівання», «навчіння»?
2. Які є види учіння?
3. В чому сутність умовно-рефлекторного навчіння?
4. В чому суть оперантного навчіння?
5. В чому суть вікарного навчіння?
6. Що лежить в основі вербального навчіння?
7. На яких рівнях може відбуватися учіння?
8. Які механізми учіння та навчіння визначають науковці?

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: учіння, навчіння, дозрівання, імпринтинг, оперантне навчіння, інсайт, підкріплення, зворотній зв'язок, вікарне навчіння, наслідування.

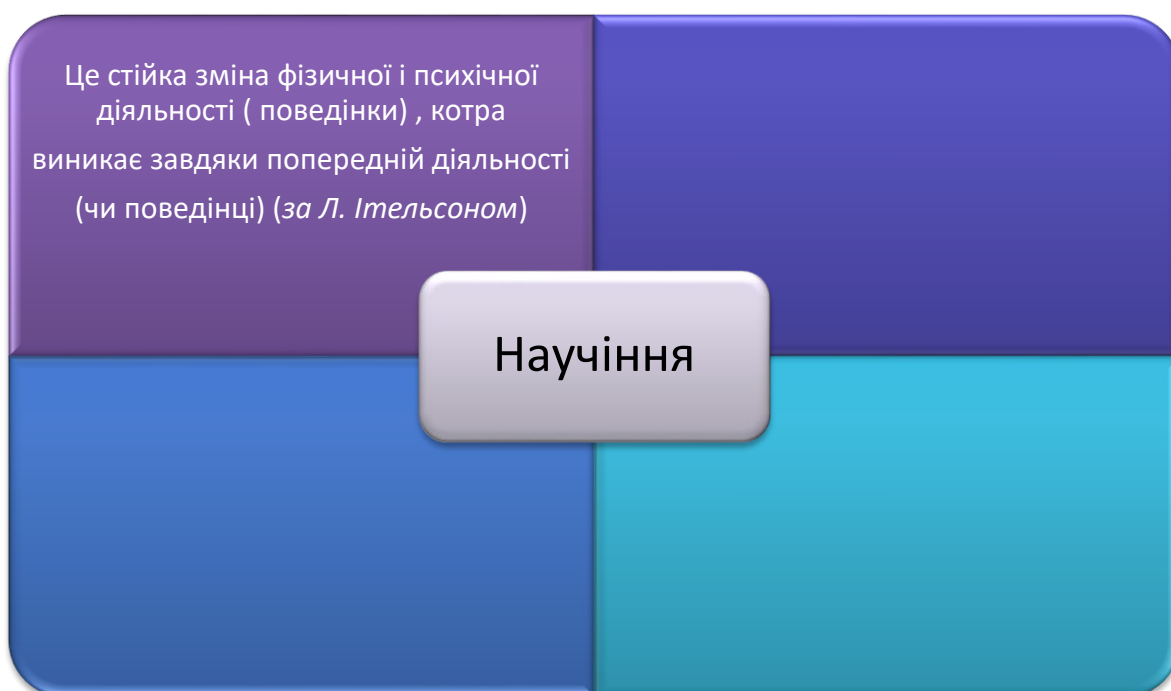
III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Наведіть з власного життя приклади різних видів наuczіння.
2. Заповніть схему «Психологічні механізми учіння та наuczіння»

	• відтворення рухів, дій, вчинків оточуючих
	• зворотня інформація про діяльність, результати учіння
	• фіксація досвіду
	• фіксація успіху і невдач індивіда
	• встановлення тимчасових зв'язків між окремими елементами досвіду

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Заповніть схему

Завдання 2. Заповніть схему «Рівні учіння та научіння»

Завдання 3. На ютуб каналі «Мир психології» перегляньте відеоролики «Імпринтинг» та «Научіння». Зробіть їх письмовий аналіз, опишіть основні види научіння, про які йде мова у відеороликах.

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. Сенсорне научіння є різновидом:

- а) асоціативно-рефлекторного научіння,
- б) когнітивно-асоціативного научіння,
- в) інтелектуально-рефлекторного научіння,
- г) інтелектуально-когнітивного научіння.

2. Найголовнішим продуктом учіння є:

- а) рівень знань учня;
- б) зміна особистості учня;
- в) рівень умінь та навичок учня.

3. Поняття «навчальність» визначається :

- а) існуючим рівнем знань і вмінь учня ;
- б) здатністю вчителя навчити дитину ;
- в) психічними особливостями і можливостями учня в процесі навчання.

4. Специфічною формою діяльністю учня, спрямованою на засвоєння знань, вмінь, навичок та на розвиток учня, є:

- а) засвоєння знань;
- б) навчальність;
- в) учіння;
- г) навчання

5. Научіння, де знання, уміння й навички здобуваються по так званому методі проб і помилок, – це:

- а) імпринтинг,
- б) умовно-рефлекторне научіння
- в) оперантне научіння,
- г) вікарне научіння.

Список рекомендованої літератури

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.
2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.
3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.
4. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

III. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ НАВЧАННЯ»

3.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Учбова діяльність та її структура»

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про поняття та основні особливості учбової діяльності;

розвинути вміння студентів орієнтуватися в основних структурних компонентах учбової діяльності;

сприяти формуванню пізнавального інтересу.

Питання до самопідготовки:

1. Загальні характеристики учбової діяльності.
2. Предметний зміст учбової діяльності.
3. Продукт учбової діяльності, її результат
4. Структура учбової діяльності.
5. Вміння самостійно вчитися.

Теоретичний коментар

Близьким (хоч і не тотожним) до поняття «учіння» є поняття «*учбової діяльності*». На відміну від учіння, метою якого є засвоєння певних знань і вмінь, безпосереднім продуктом учбової діяльності є, насамперед, розвиток учня. На думку Д.Б.Ельконіна, мета й результат учбових завдань, які вирішує суб'єкт учбової діяльності, - це зміни самого суб'єкта, який діє, а не зміни предметів, з якими він виконує дії, хоч і останнє має місце.

У розглядуваному аспекті *учбова діяльність* - це один з основних видів діяльності людини, спрямований на її саморозвиток через опанування способами предметних і пізнавальних дій, узагальнених за формою теоретичних знань.

Зміни в самому суб'єкті неможливі без виконання ним предметних дій. Учбова діяльність, включаючи в себе процеси засвоєння, здійснюється лише тоді, коли ці процеси протікають у формі цілеспрямованого перетворення учбового матеріалу або задачі. Учбова діяльність має всі компоненти діяльності (в загальному розумінні цього поняття). Ці компоненти мають власний предметний зміст. У учбовій діяльності має бути творча переробка матеріалу учнем, тобто перетворення учбових впливів. Правильно побудоване учіння полягає саме в організації учбової діяльності учнів.

Учбова діяльність, як і будь-яка інша діяльність, характеризується, насамперед, суб'єктністю, активністю, предметністю, цілеспрямованістю та усвідомленістю. Д.Б.Ельконін, вважаючи учбову діяльність специфічним видом людської діяльності, наголошує на її *соціальному* характеру

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про поняття учбової діяльності, її відмінності від інших видів діяльності; про основні характеристики учбової діяльності, які притаманні саме їй, такі, що виокремлюють її серед інших видів учіння.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на предметний зміст учбової діяльності (на її предмет, засоби та способи); сформулювати уявлення про продукт учбової діяльності (структуроване й актуалізоване знання, на якому ґрунтується вміння вирішувати ті задачі в різних сферах науки та практики, що вимагають його застосування) та результат учбової діяльності (власна поведінка суб'єкта: прагнення продовжити діяльність, інтерес до неї, позитивні емоції або ж небажання, уникнення, негативне ставлення до школи та навчання тощо). У процесі вивчення рекомендованої літератури варто звернути особливу увагу на загальну структуру учбової діяльності, яка включає мотивацію, учбові задачі, учбові дії, оцінку, що переходить у самооцінку і контроль, що переходить у самоконтроль.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ № 3. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. Що таке учбова діяльність?
2. У чому полягають особливості учбової діяльності?
3. Чим учбова діяльність відрізняється від ігрової? Від трудової діяльності?
4. Чим учбова діяльність відрізняється від учіння?
5. Які ознаки соціального характеру учбової діяльності виділяє Д.Б. Ельконін?
6. Які виділяють основні характеристики учбової діяльності, які притаманні саме їй, такі, що виокремлюють її серед інших видів учіння?
7. У чому виявляється предметний зміст учбової діяльності?
8. Чим відрізняється продукт та результат учбової діяльності?
9. Які виділяють основні компоненти учбової діяльності?

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: учбова діяльність, мотив, мотивація, учбова задача, учбові дії, оцінка, самооцінка, контроль, самоконтроль, навчальність.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Використовуючи, подану нижче схему (рис. 3.1) дайте відповідь на питання: Які є типи мотивації учбової діяльності?
2. Наведіть приклади негативної мотивації. Висловіть свою думку стосовно ефективності негативної мотивації.
3. Наведіть приклади позитивної мотивації. Висловіть свою думку стосовно ефективності позитивної мотивації.

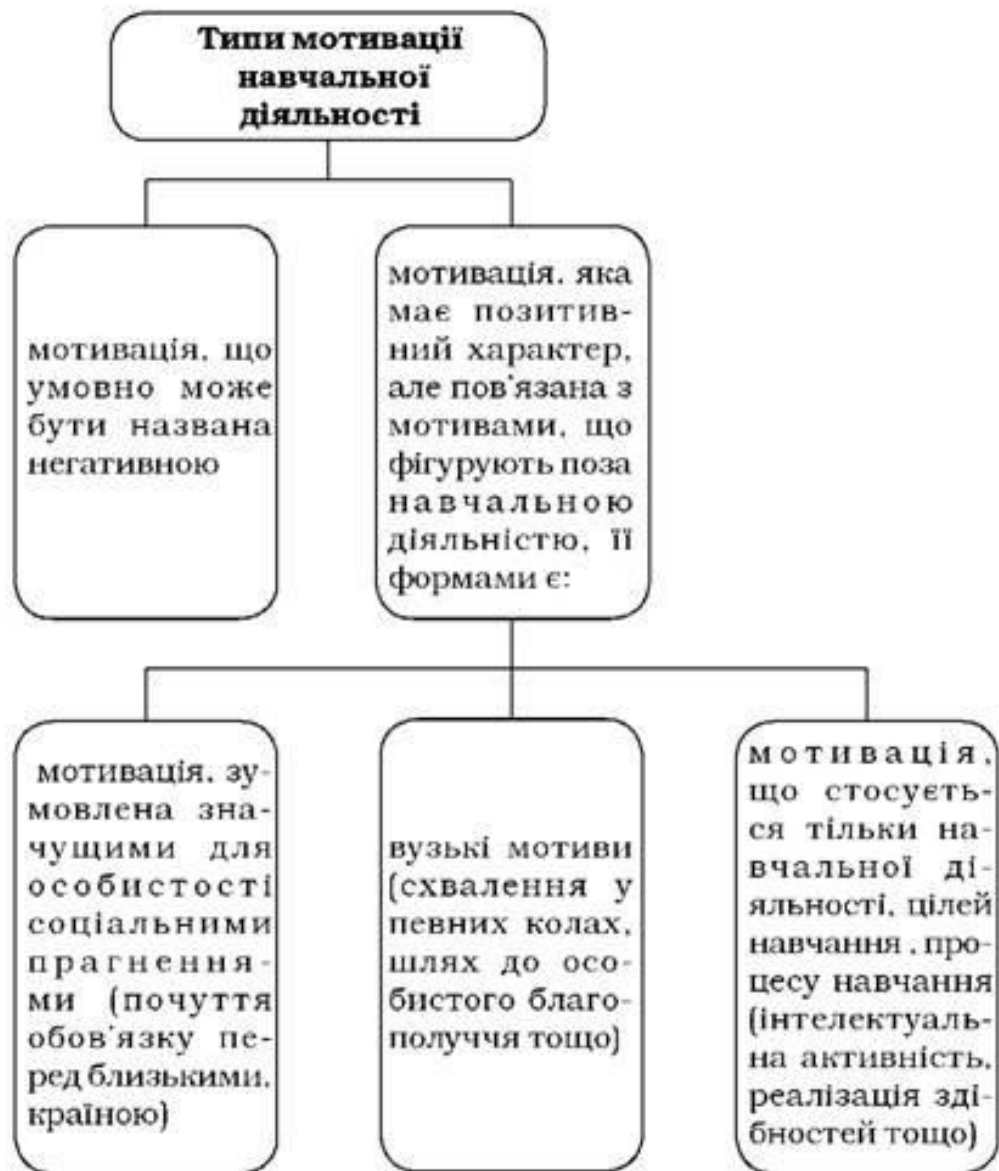

Рис.3.1. Типи мотивації учбової діяльності

4. Використовуючи рис.3.2 і рис 3.3 охарактеризуйте, які виділяють групи мотивів. Наведіть приклади внутрішніх та зовнішніх, пізнавальних та соціальних мотивів з власного досвіду.

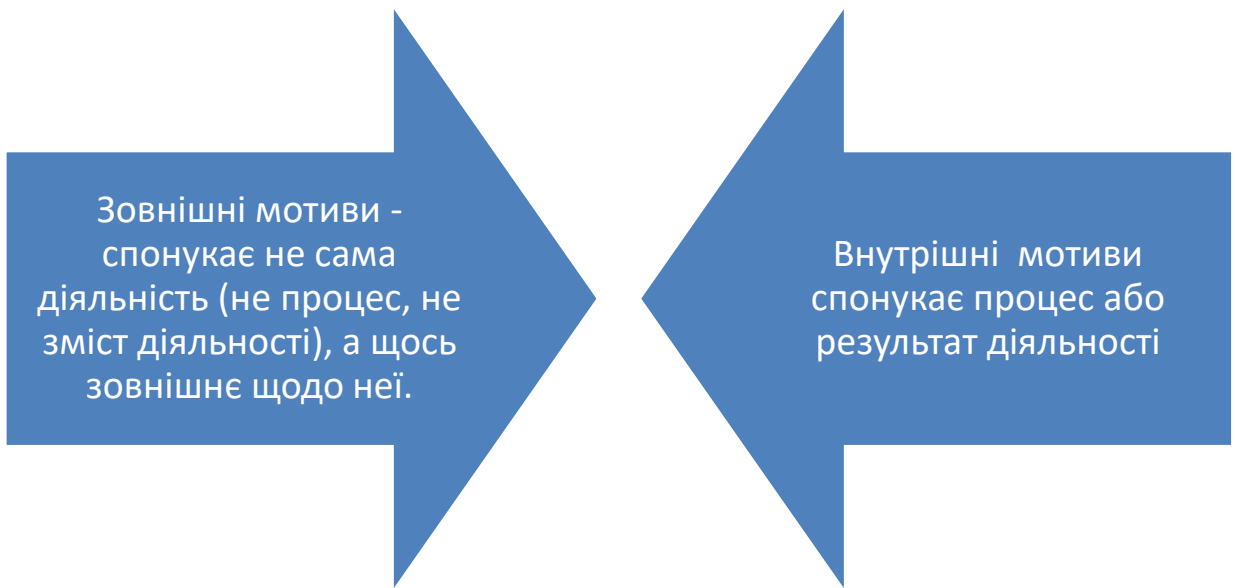

Рис. 3.2. Види мотивів

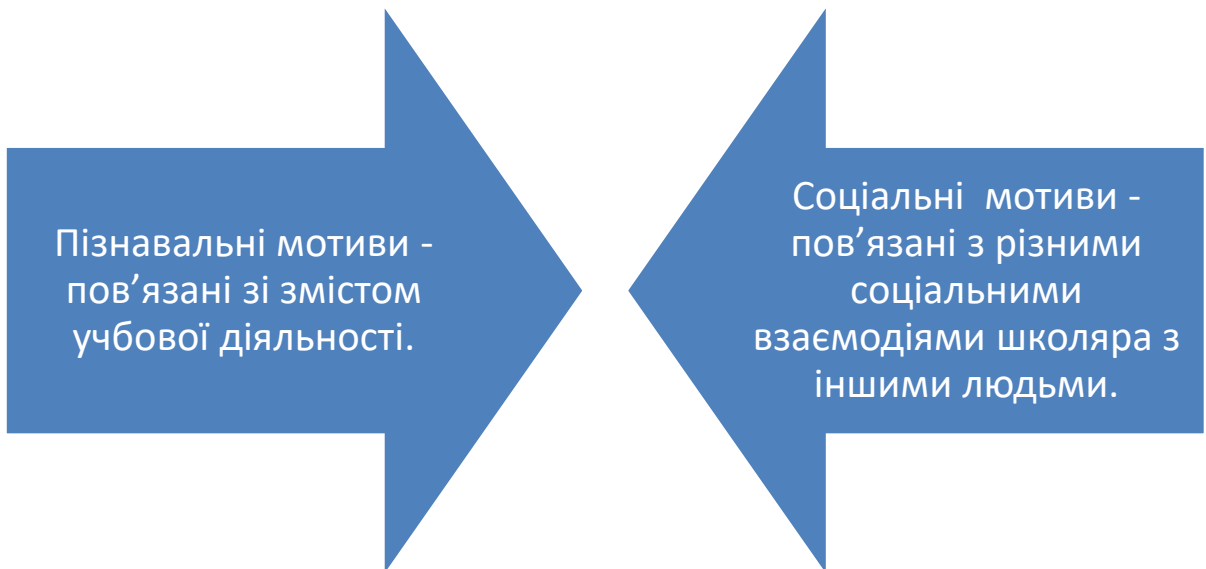
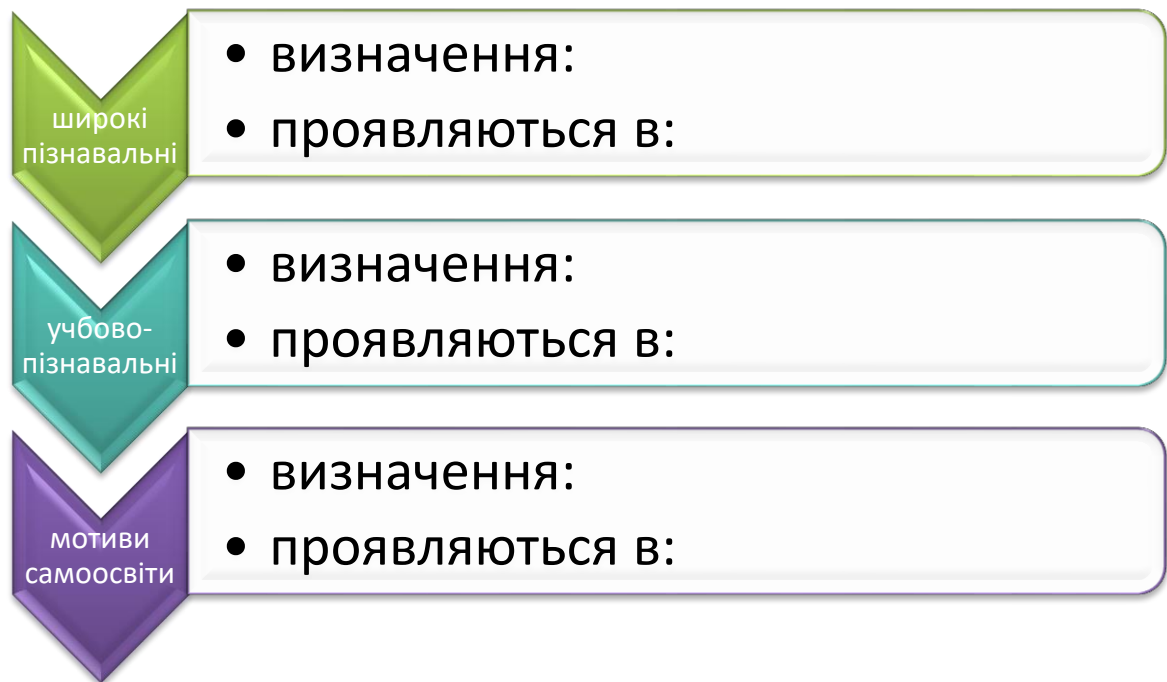

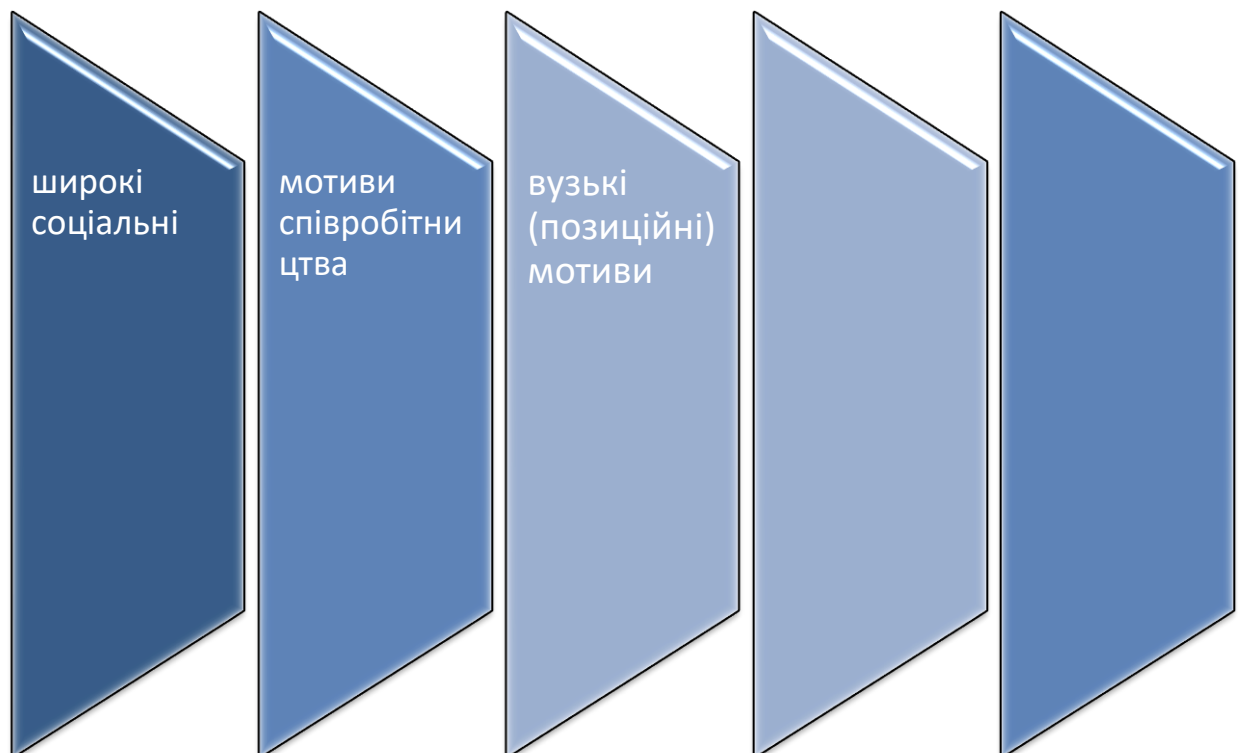
Рис. 3.3. Різновиди учбових мотивів

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Зробіть схему «Різновиди пізнавальних мотивів»

Завдання 2. Доповніть схему «Різновиди соціальних мотивів»

3. Використовуючи рис.3.4 зробіть схему та охарактеризуйте, які виділяють види учбових дій.

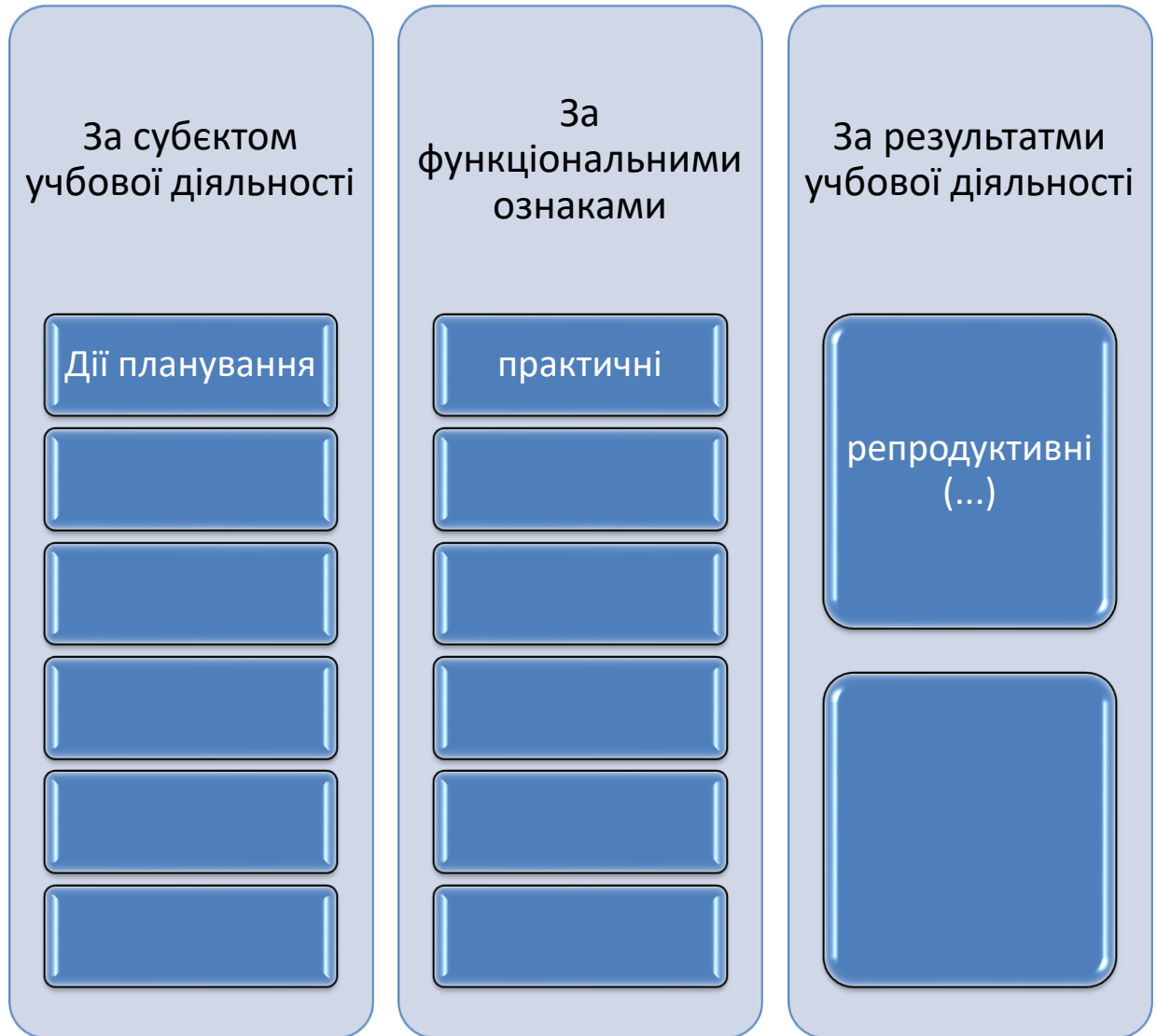

Рис.3.4 Види учбових дій

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. Мотиви навчання це:

- А) самостійне планування учбової діяльності
- Б) сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, які викликають активність особистості
- В) навчання на високому рівні складності
- Г) спонукальна причина дій і вчинків людини

2. Поняття «навальність» визначається:

- А) наявним рівнем знань і умінь учня
- Б) здатністю вчителя навчити дитину
- В) психічними особливостями і можливостями учня в процесі навчання
- Г) зоною актуального розвитку учня

3. Метод, що забезпечує корекцію поведінки учнів, а саме стимулювання хороших вчинків, шляхом розширення їх прав і обов'язків, - це:

- А) змагання
- Б) заохочення
- В) покарання
- Г) вправлення

4. Учбова діяльність – це:

- А) учіння в умовах організованого навчання
- Б) специфічна діяльність, у процесі здійснення якої індивід засвоює практичні навички, їх змістом виступають становлення і розвиток якогось предмета
- В) пізнавальна діяльність
- Г) стихійне наuczіння

5. Компонентами учбової діяльності молодших школярів є:

- А) засвоєння знань
- Б) мотивація учіння
- В) спілкування в ігрових ситуаціях
- Г) пізнавальна діяльність

6. Продуктивність навчальної діяльності це:

- А) швидкість і якість засвоєння знань, формування узагальнених способів дій
- Б) система властивостей особистості, яка характеризує її можливості у засвоєнні навчальної програми
- В) навчальні дії та операції
- Г) самооцінка

7. Основною метою оцінки вчителем знань учнів є:

- А) інформувати учнів про їх успіх або неуспіх у конкретній ситуації
- Б) стимулювати і спрямовувати навчально-пізнавальну діяльність школярів
- В) інформувати батьків про діяльність дитини
- Г) нейтрально ставитись до навчальної діяльності учнів

8. Знайдіть правильну відповідь:

- А) учіння та учбова діяльність – тотожні поняття
- Б) учіння та учбова діяльність – різні поняття
- В) учіння та учбова діяльність пов'язані між собою
- Г) учбова діяльність є однією з форм учіння, яка полягає в активному та цілеспрямованому засвоєнні соціального досвіду

9. Вид мотивів навчання, що характеризується орієнтацією учня на оволодіння новими знаннями – фактами, явищами, закономірностями, називається:

- а) широкими пізнавальними мотивами,
- б) широкими соціальними мотивами,
- в) учбово-пізнавальними мотивами,
- г) вузькими соціальними мотивами

10. Прагнення до контактів з однолітками й до одержання їхніх оцінок характеризує :

- а) широкі соціальні мотиви,
- б) вузькі соціальні мотиви,
- в) мотиви соціального співробітництва,
- г) учбово-пізнавальні мотиви

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.
2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.
3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.
4. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

**Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до
семінарського заняття на тему: «Своєрідність підготовки дошкільника
до оволодіння учбовою діяльністю»**

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про особливості оволодіння дошкільниками учбовою діяльністю
розвинути вміння студентів орієнтуватися в основних компонентах психологічної готовності дитини до навчання в школі;
сприяти формуванню пізнавального інтересу.

Питання до самопідготовки:

1. Психологічні передумови формування у дітей уміння вчитися.
2. Умови розвитку учбової діяльності дошкільників.
3. Роль вихователя у підготовці дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю.
4. Психологічна готовність дошкільника до навчання у школі.
5. Компоненти психологічної готовності дитини до школи.

Теоретичний коментар

Вступ до школи – переломний момент у житті дитини. Він пов'язаний з новим типом стосунків з оточенням (ровесниками й дорослими), новим видом основної діяльності (навчальної, а не ігрової). У житті дитини змінюється все: обов'язки, оточення, режим. Це «кризовий період» у житті дитини, і ця «криза» виявляється в тому, що свої ігрові потреби дитина має задовольняти навчальними способами. Процес адаптації до шкільного життя у дітей триває по-різному – від 2-х тижнів до 2 – 3 місяців (залежно від рівня їх готовності до школи, психофізіологічних особливостей та стану здоров'я). Вирішальну роль тут відіграє сформований у дошкільному віці рівень готовності до школи, або «шкільної зрілості».

Дошкільний вік є важливим етапом формування особистості, результатом якого є поява супорядності мотивів, адекватної самооцінки, засвоєння дошкільником моральних норм, які регулюють його поведінку у відповідності до соціальних вимог. Як найбільш загальний результат психічного розвитку дитини і показник його адекватності, у кінці періоду формується інтегральне новоутворення – шкільна зрілість, яке свідчить про готовність дитини до навчання в школі.

Молодший шкільний вік завершує етап дитинства і є періодом інтенсивного психічного і особистісного розвитку. Специфіка соціальної ситуації розвитку молодшого школяра зумовлюється переходом до нового соціального статусу – школяра. Провідною діяльністю стає учбова, основою якого є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція. Основні протиріччя молодшого шкільного віку проявляються в труднощах, які зустрічаються у навчальній діяльності та соціальній взаємодії з однокласниками і вчителем. Результатом учбової діяльності є не тільки здобування знань, засвоєння наукових понять, а перш за все зміна самої дитини, її розвиток. В процесі учбової діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організувати навчальну діяльність, рефлексія. У молодшому шкільному віці ці новоутворення ще недостатньо сформовані, однак завдяки їм психіка дитини досягає необхідного рівня розвитку і створюються умови для переходу молодшого школяра до середньої школи.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про психологічні передумови формування у дітей уміння вчитися; основні умови розвитку учбової діяльності дошкільників; компоненти та критерії готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на особливості та закономірності розвитку дитини з у дошкільний період, фази розвитку

ігрової діяльності, в якій починає формуватися учбова діяльність; особливості розвитку мовлення та пізнавальних процесів у цей період. У процесі вивчення рекомендованої літератури варто звернути особливу увагу на симптоматику кризи шести-семи років, показники готовності дошкільника до навчання у школі; на роль вихователя у підготовці дошкільника до оволодіння учбовою діяльністю;.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №4. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. У чому виявляється суть пізнавального розвитку дитини в цей період?
2. Які основні психічні новоутворення дитини дошкільного віку?
3. Які особливості розвитку особистості дітей дошкільного віку?
4. Чим характеризується та супроводжується криза 6-7 років?
5. Які психологічні проблеми молодшого шкільного віку?
6. Яка характеристика психологічної готовності дітей до шкільного навчання?

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: Адаптація, внутрішній план дій, індивідуалізація, інтеграція, мнемічні прийоми, мотивація досягнення, пізнавальний інтерес, рефлексія, рівень домагань, самооцінка, спонукальна сфера, учбова діяльність, учіння, Я-концепція.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Поясніть чому на початку навчання в школі діти, оцінюючи поведінку і результат діяльності, більш об'єктивні в оцінюванні результату діяльності.

2. Уважно прочитайте ситуацію та дайте відповідь на запитання.

Ситуація №1: Хлопчик віком до 7-ми років. Був завжди слухняний, спокійний. Раптом почав капризувати з найменшого приводу. На вимоги

батьків відповідає криком: «Не хочу!». Одного разу, коли мати просила його доїсти кашу, почав вередувати і кричати, зіштовхнув тарілку на підлогу й заплакав.

Запитання: Про який віковий період йде мова у цій ситуації? Які поради Ви можете дати матері?

Ситуація №2: Учень 2-го класу. Погано навчається, неухважний, агресивний. У класі до нього погано ставляться, діти не хочуть з ним товаришувати. Вчителька каже, що треба найняти репетитора або хлопець залишиться на другий рік.

Запитання: Які можливі причини психологічних проблем? Які поради можете надати батькам?

Ситуація № 3. Мати шестирічної дівчинки говорить: «Я спокійна за свою Юлю. Вона вміє читати, писати, лічити навчилась до 100. Що ж ще треба для школи?»

Запитання: Чи розділяєте ви впевненість матері? Обґрунтуйте свою думку.

Ситуація № 4. Женя (6 років) ріс активним, допитливим хлопчиком. В дитячому садку він швидко засвоював зміст занять, любив чи- тати, але був неухважним і непосидючим. В першому класі Женя на уроці часто відволікався та не слухав пояснення вчителя і відповіді товаришів, тому часто отримував зауваження, на що болісно реагував.

Запитання: Які якості психологічної готовності до школи не сформовані у хлопчика для успішного навчання?

Ситуація № 5. Сергій (хлопчику 7 років) вчиться в першому класі. Він повідомляє мамі: «Олег тепер у нас не головний».

«А коли він був головним?» – здивувалась мама.

«В дитсадку. Він вміє добре бігати і стрибати. А тепер головне, як ти вчишся».

Запитання: Дайте психологічне обґрунтування зміні оціночних критеріїв дітей.

Ситуація № 6. Проаналізуйте наведений нижче фрагмент бесіди з 6-річною дівчинкою Аллою:

Алло, тобі хочеться йти до школи? Дуже хочеться.

Чому?

Там вчитимуть читати, писати.

А для чого треба вміти читати і писати?

Вчитися треба, щоб все знати. Хочу стати ученицею, ходити до школи.

Запитання: Про який складовий компонент психологічної готовності до школи свідчить.

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Табулювання (заповнення пропонованих нижче таблиць)

1. До таблиць додається файл, звідки можна взяти інформацію для заповнення цих таблиць.

Компонент психологічної готовності	Зміст, показники

2. Ознаки неготовності до школи

Ознаки неготовності дитини до школи	Методи вивчення	Типові вияви
Відхилення в соматичному і нервово-психічному здоров'ї: наявність хронічних соматичних захворювань вуха	Аналіз медичної картки дитини, бесіди з медичними працівниками ДЗО,	Висока стомлюваність дитини, знижена активність, тривожність,

3. Труднощі навчання і виховання першокласників та шляхи їх подолання

Труднощі навчання і виховання першокласників	Можливі причини	Критерії	Рекомендації
Неуважність	Низький рівень розвитку довільності	Діти у віці 5-7 років можуть зберігати активну увагу	участь дитини у сюжетно-рольових іграх, образотворчій

		лише впродовж 10- 15 хвилин, не більше.....	діяльності,

Завдання 2. Зробіть схему «Детермінанти початкової шкільної дезадаптації»

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. Основним показником готовності дитини до навчання в школі є:

- а) оволодіння основними навичками читання й рахування;
- б) розвиток у дитини дрібної моторики;
- в) бажання дитини ходити до школи;
- г) зрілість психічних функцій і саморегуляція;
- д) наявність у дитини необхідного навчального приладдя.

2. Що закономірно переживає дитина одразу після вступу до школи?

- а) період адаптації до навчання в школі;
- б) зміну соціальної ситуації розвитку;
- в) оволодіння учбовою діяльністю;
- г) нічого не переживає - вступ до школи відбувається без змін.

3. Хто є первинним еталоном поведінки у молодшому шкільному віці?

- а) встигаючі та виховані учні;
- б) лідери в класі;
- в) батьки;
- г) вчитель.

4. Рівень розвитку дитини, який характеризується її невмінням самостійно виконати завдання, а тільки за допомогою вчителя, називається:

- а) зоною найближчого розвитку;
- б) рівнем актуального розвитку;
- в) рівнем знань, умінь, навичок;
- г) нормальним психічним розвитком.

5. Серед наведених тверджень виберіть те, в якому йдеться про молодшого школяра:

- а) у своїх діях та вчинках керується близькими та зрозумілими цілями, які ставить перед собою;
- б) у своїх цілях переслідує близькі та привабливі цілі, які ставить перед ним дорослий;

- в) його вчинки позбавлені мети та мотивації;
- г) у своїх вчинках керується моральними мотивами.

6. Молодий шкільний вік - це сенситивний період для розвитку:

- а) пам'яті;
- б) уяви;
- в) мовлення;
- г) мислення.

7. Яким стає сприймання у молодших школярів?

- а) довільним;
- б) цілеспрямованим;
- в) категорійним;
- г) таке саме і в дошкільників.

8. Яка пам'ять розвивається у молодшому шкільному віці?

- а) образна;
- б) словесно-логічна;
- в) рухова;
- г) емоційна.

9. Яка властивість уваги найменше розвинена у молодших школярів?

- а) стійкість;
- б) розподіл;
- в) переключення.

10. Яке мислення переважає у молодшому шкільному віці на початку навчання?

- а) наочно-дійове;
- б) наочно-образне;
- в) понятійне (словесно-логічне).

11. Що найбільше впливає на самооцінку молодшого школяра?

- а) успіхи з навчальних предметів;
- б) ставлення батьків;
- в) оцінні судження однокласників;

г) оцінні судження вчителя.

12. Які новоутворення у розвитку моральної самосвідомості з'являються у молодшому шкільному віці?

а) усвідомлення змісту моральних норм;

б) намагання дотримуватись моральних правил;

в) самовиховання моральних якостей, які їм імпонують;

г) рефлексія моральних дій.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.

2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.

3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.

4. Сергєєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до практичного заняття на тему: «Психологія навчання»

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про особливості процесу навчання та його психологічні механізми;
розвинути вміння студентів орієнтуватися в основних теоріях навчання та застосовувати їх елементи у своїй практичній діяльності;
сприяти формуванню мотивації до навчання, самостійності мислення.

Питання до самопідготовки:

1. Поняття про навчання та його психологічні механізми.
2. Проблеми навчання та психічного розвитку.
3. Теорії навчання.
4. Класифікація навчання.
5. Управління процесом навчання.
6. Загальна характеристика навченості.

Теоретичний коментар

І.О.Зимня визначає термін «навчання» як цілеспрямоване послідовне передання (трансляцію) суспільно-історичного, соціокультурного досвіду іншій людині (людям) у спеціально організованих умовах сім'ї, школи, ВНЗ, суспільства.

Суттєві ознаки процесу навчання (С.П.Баранов):

- навчання – це спеціально організована пізнавальна діяльність;
- навчання забезпечує прискорення пізнання в індивідуальному розвитку;
- навчання – це засвоєння закономірностей, зафіксованих у досвіді людства.

Навчання як процес включає у себе дві частини:

- викладання, в ході якого здійснюється передання (трансляція) системи знань, умінь, досвіду діяльності;

- учіння як засвоєння досвіду через його сприймання, осмислення, перетворення і використання.

Ефективність навчання опосередковується співвідношенням зовнішніх (соціально-психологічних) і внутрішніх (психологічних) умов і чинників, їх співвідношення є специфічним механізмом навчання.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про загальну характеристику навчання, про проблему психічного розвитку у процесі навчання, особливості навчання у дошкільному віці.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на різні критерії класифікації навчання, на переваги і недоліки різних теорій навчання.

Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ №5. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. Які теоретичні принципи діяльнісної теорії навчання?
2. Проаналізуйте проблему психічного розвитку у процесі навчання.
3. Охарактеризуйте думки Л.С.Виготського про зону актуального та ближнього розвитку.
4. Які ви знаєте види навчання?
5. Які ви знаєте переваги і недоліки традиційного навчання ?
6. У чому сутність концепції проблемного навчання?
7. Яка психологічна сутність програмованого навчання?
8. У чому сутність теорії поетапного формування розумових дій і понять П.Я.Гальперіна.
9. У чому сутність теорії змістовного узагальнення В.В.Давидова?

10. Що таке розвивальне навчання. Концепції розвивального навчання Л.В.Занкова, В.В.Давидова та інших.

11. Які є інноваційні технології навчання?

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: навчання, психологічні механізми, програмоване навчання, розвивальне навчання, проблема, проблемна ситуація, проблемне навчання, навченість, навальність, рефлексія

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ:

1. При організації засвоєння розумової дії педагог спочатку змодельовав її у зовнішньому плані, а потім забезпечив перенесення дії у внутрішній план. Який принцип педагогічної психології у даному випадку був реалізований вчителем у процесі навчання?

2. Прокоментуйте висловлювання філософів. Які закономірності педагогічної психології навчання відображені у даних сентенціях? Аргументуйте свою думку.

Корисніше знати декілька мудрих правил, які завжди могли б слугувати тобі, ніж вивчитися багатьом речам, для тебе некорисним.

Сенека Луцій Аней-молодший (біля IVст. до н.е., Давній Рим)

Учіння без роздумів марне, але і роздуми без учіння небезпечні.

Конфуцій (Vст. до н.е., Давній Китай)

Швидке накопичення знань, набутих при занадто малій самотійній участі, не дуже плідне. Ученість також може родити лише листя, не даючи плодів. Ліхтенберг Георг Крістоф (XVIII ст., Німеччина)

3. Широко розрекламований свого часу досвід навчання уві сні (гіпнопедія), як відомо, себе не виправдав. Чому? Які закономірності педагогічної психології не враховувалися у даному випадку?

4. Педагоги стверджують: якщо учень не хоче вчитися, то його неможливо навчити. Чи погоджуєтесь ви з цим? Чи буде взагалі відбуватися

засвоєння знань у ситуації, коли є навчання, проте немає учіння? Який вихід із даної ситуації ви можете запропонувати?

5. Л.С.Виготський говорив, що учитель – не соліст, від успіху якого залежить успіх спектаклю. Який смисл має дане висловлювання? Про яку важливу закономірність педагогічної психології йдеться?

6. Чи можна стверджувати, що індивідуальне навчання є більш ефективним порівняно із груповим? Чому?

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Підготуйте презентацію про одну із теорій навчання.

Завдання 2. Складіть таблицю «Порівняльна характеристика концепцій і теорій навчання»

Концепції, теорії	Автори теорій	Основні ідеї	Сильні сторони даного підходу	Обмеження
Програмоване навчання				
Проблемне навчання				
Концепція розвивального навчання				
Теорія змістовного узагальнення				

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. *Навчання у вітчизняній науці Д.Б. Ельконін і В.В. Давидов трактували як:*

- а) надбання знань, умінь і навичок,
- б) засвоєння знань на основі дій, які виконує суб'єкт,
- в) специфічний вид навчальної діяльності,
- г) вид діяльності

2. *Один з концептуальних принципів сучасного навчання – «Навчання не плететься у хвості розвитку, а веде його за собою» – сформулював:*

- а) Л. С. Виготський,
- б) С. Л. Рубінштейн,
- в) Б. Г. Ананьєв,
- г) Дж. Брунер

3. *Проблемне завдання повинно:*

- а) йти попереду матеріалу, який пояснюється;
- б) бути включене у матеріал, який пояснюється;
- в) йти після матеріалу, який пояснюється.

4. *За Л.С. Виготським:*

- а) навчання і є розвиток;
- б) навчання іде за розвитком;
- в) навчання не залежить від розвитку;
- г) навчання іде попереду розвитку.

5. *Таке психічне новоутворення як «рефлексія» формується:*

- а) у дошкільному віці;
- б) у молодшому шкільному віці;
- в) у підлітковому віці; г) у старшому шкільному віці;
- г) під час навчання у закладі вищої освіти.

6. При програмованому навчанні дидактичний матеріал:

- а) поділяється на невеликі частини;
- б) поділяється на великі частини;
- в) взагалі не поділяється на окремі частини.

7. При програмованому навчанні:

- а) питання окремих частин програми не можуть бути важкими;
- б) питання окремих частин програми повинні бути середніми за важкістю;
- в) питання окремих частин повинні бути максимально важкими.

8. За теорією розвивального навчання:

- а) засвоєння абстрактних знань передуює знайомству із конкретними знаннями;
- б) засвоєння абстрактних знань йде за конкретними знаннями;
- в) засвоєння абстрактних знань йде разом з знайомством з конкретними знаннями.

9. Яке з тверджень є істотним? Проблемна ситуація – це:

- а) ситуація, з якої нема виходу;
- б) логічний прийом для розміщення матеріалу за певними властивостями;
- в) ситуація, в якій є проблеми, що спонукають до інтелектуальної діяльності.

10. Автором теорії проблемного навчання є:

- а) А. Матюшкін;
- б) Л. Занков;
- в) С. Рубінштейн;
- г) А. Бандура.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2012.– 416 с.
2. Вікова психологія: навчальний посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Каравела, 2012. – 144 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.
2. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. - К.: Мікрос - СВС, 2003. - 112 с.
3. Крайг Г. Психология развития: учебное пособие / Грейс Крайг. - 7-е международное издание. - Санкт- Петербург: Питер, 2001. - 992 с.
4. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.
5. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.
6. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

IV. САМОПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТЬ З КРЕДИТУ «ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ»

4.1. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до семінарського заняття на тему: «Психологічні основи виховання»

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про психологічні аспекти виховання;
розвинути вміння студентів орієнтуватися в психологічних механізмах виховання;
сприяти формуванню пізнавального інтересу.

Питання до самопідготовки:

1. Підходи до визначення виховання.
2. Виховання як процес цілеспрямованої соціалізації.
3. Інститути та механізми соціалізації.
4. Принципи і цілі виховання.
5. Теорії виховання.
6. Моральне виховання особистості.
7. Самовиховання та його специфіка.

Теоретичний коментар

Виховання у широкому розумінні — це функція суспільства, яка забезпечує його розвиток через передавання новим поколінням людей соціально-історичного досвіду попередніх поколінь відповідно до вимог часу.

У вузькому розумінні виховання — це процес свідомого, цілеспрямованого й систематичного формування особистості, який здійснюється в межах і під впливом соціальних інституцій (родини, виховних

і навчальних закладів, установ культури, суспільних організацій, засобів масової інформації тощо) з метою її підготовки до повноцінного життя й самореалізації в суспільстві, до життєдіяльності в різних сферах соціальної практики (професійно-трудової, сімейно-побутової, суспільно-політичної й культурної) та до виконання певних соціальних функцій, прийняття соціальних ролей.

Виховання є основною ланкою соціалізації. Воно органічно пов'язане з навчанням і разом із ним є складовою частиною системи суспільної освіти, в межах якої здійснюється спрямована соціалізація людського індивіда. І якщо навчання зосереджене на педагогічному патронажі становлення пізнавальних здібностей людини та її компетентності в різних сферах предметного буття, то виховання має за основну мету розвиток мотиваційно-потребової й емоційно-вольової сфер особистості, формування її соціальної компетентності, моральної свідомості та моральних звичок і способів поведінки.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про загальну характеристику виховання, про проблему психічного розвитку у процесі виховання, особливості формування моральної свідомості у процесі виховання.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на різні підходи до процесу виховання, на переваги і недоліки різних теорій виховання.

Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ № 6. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. Дайте характеристику поняттю «виховання».
2. Дайте загальну характеристику цілей та завдань виховання.
3. Назвіть основні теорії виховання.
4. Яке значення дитинства для розвитку індивіда як особистості?
5. Дайте загальну характеристику етапів морального розвитку за Колбергом.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: Виховання, моральне виховання, вихованість, виховуваність, самовиховання, соціалізація, норма, наслідування, ідентифікація, навіювання, емоційне зараження, підкріплення, аверсивний стимул, самоактуалізація.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. У чому полягає психологічний смисл виховання? Як це співвідноситься з позицією особистості дитини?
2. Чому у навчанні педагоги досягають більших успіхів, ніж у вихованні школярів?
3. Що таке ефективний виховний вплив? Поясніть свою думку
4. Прокоментуйте висловлювання. Про які закономірності виховання йдеться у висловлюваннях філософів?

Виховати людину інтелектуальною не виховавши її морально, - значить виростити загрозу для суспільства. Рузвельт Теодор (XX ст.)

Ніщо не діє у молодих душах дитячих сильніше загальної влади прикладу, а поміж всіма іншими прикладами нічий інший у них не вкарбовується міцніше і глибше прикладу батьків. Новиков Н.І. (XVIIIст.)

Батьки, схвалюючи примхи дітей і балуючи їх, коли вони маленькі, псують в них природні задатки, а потім дивуються, що вода, джерело якої вони самі отруїли, має гіркий смак. Локк Джон (XVII ст.)

Я засуджую будь-яке насилля при вихованні юної душі, яку ростять у повазі до честі і свободи. У жорсткості і примусовості є дещо рабське, я вважаю, що те, чого неможна зробити за допомогою розуму, обачливості і уміння, ніяк не можна досягти силою. Монтень Мішель де (XVI ст.)

Таємниця успішного виховання знаходиться у шанобливому ставленні до учня. У.Емерсон (XIX ст.)

5. Чому діяльність є основою формування індивіда як особистості?

6. Як змінюється співвідношення управління і самоуправління вихованням дитини в онтогенезі? За рахунок чого? Чому це співвідношення постійно висуває проблеми у вихованні?

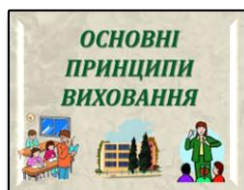
7. Яку роль у вихованні дитини відіграє спілкування із дорослими? Аргументуйте свою думку.

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Складіть таблицю «Порівняльна характеристика психологічних теорій виховання»

Концепції, теорії	Представники	Основні положення

Завдання 2. Зробіть схему принципи, цілі виховання та завдання педагога

Принципи виховання

Blank blue box for notes on the principles of education.

Цілі виховання

Blank blue box for notes on the goals of education.

Завдання педагога

Blank blue box for notes on the tasks of the teacher.

Завдання 3. Підготуйте реферат про одну із психологічних теорій виховання.

4.2. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до практичного заняття на тему: «Психологічні механізми виховання»

Мета: поглибити і закріпити знання студентів про психологічні аспекти виховання у дошкільному віці;
розвинути вміння студентів орієнтуватися в психологічних механізмах виховання;
сприяти формуванню пізнавального інтересу.

Питання до самопідготовки:

1. Психологічні механізми виховання.
2. Виховний вплив: різновиди та психологічні передумови ефективності.
3. Методи і прийоми виховання.
4. Критерії та показники вихованості дітей.

Теоретичний коментар

З точки зору сучасної психології одиницею виховного процесу як процесу взаємодії двох активних суб'єктів (вихователя й вихованця) є виховний вплив. При цьому вихованець одночасно виступає й об'єктом (тобто тим, на кого спрямований вплив), і суб'єктом виховання, за яким визнається спроможність активно впливати на перебіг виховного процесу.

Виховний вплив — це процес організації сумісної активності вихователя й вихованців і здійснення їхніх цілеспрямованих дій, які мають на меті зміну психологічних характеристик об'єктів виховного впливу (їхньої мотивації, потреб і установок, цінностей та рис характеру), а також перебудову поведінки останніх з огляду на характерні для певного суспільства уявлення про соціально зрілу, пристосовану дореальних суспільних умов особистість. Педагогічно ефективним вважається лише той

вплив, який одна людина відчуває з боку іншої, що сприяє розвитку її особистості або підготовляє його.

Зміст виховного впливу — це ставлення, погляди, переконання, цілі, принципи та стиль поведінки, які одна людина — вихователь (педагог або батьки) — хоче зробити прямо або опосередковано надбанням іншої людини — вихованця, учня, дитини. Цей особистісний зміст кожна людина-вихователь, спілкуючись із вихованцями, впливаючи на них, зазвичай реалізує в певній формі за допомогою доступних їй засобів. Оскільки виховний процес є окремим випадком процесу спілкування, то універсальними засобами виховання виступають вербальні й невербальні засоби спілкування, подані як окремо, так і разом у різних комбінаціях. Виражаючи різне ставлення вихователя, особливості стилю його педагогічного спілкування, такі засоби створюють різноманітні форми виховного впливу.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про специфіку виховних впливів у дошкільному віці, про проблему психічного розвитку у процесі виховання, особливості формування моральної свідомості у процесі виховання.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на сутність різних психологічних механізмів виховання, на основні прийоми і методи виховання дітей дошкільного віку.

Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять. Особливу увагу при підготовці до практичного заняття варто звернути на критерії та показники вихованості дітей.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ

I. ПРОАНАЛІЗУЙТЕ ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ № 6. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ТАКІ ЗАПИТАННЯ:

1. Дайте характеристику поняттю «психологічні механізми виховання».
2. Дайте загальну характеристику такого механізму, як навіювання.
3. Дайте загальну характеристику такого механізму, як ідентифікація.
4. Що таке емоційне зараження?
5. Чим метод виховання відрізняється від прийому?
6. Охарактеризуйте основні групи методів виховання.

II. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: виховання, моральне виховання, вихованість, виховуваність, наслідування, ідентифікація, навіювання, емоційне зараження, підкріплення, наслідування, доручення, покарання, заохочення.

III. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Як відбувається виховання у процесі спілкування?
2. Сформулюйте основні критерії і показники вихованості дитини.
3. Які існують види виховних впливів?
4. Дайте характеристику зовнішніх умов ефективного виховного процесу.
5. У чому полягають психологічні основи ефективного виховного впливу?
6. Чому в доборі методів виховання педагог має враховувати індивідуальність учня?
7. У чому полягає суть педагогічного керівництва процесом самовиховання школярів?
8. Прокоментуйте висловлювання великих людей про виховання дітей. Про які психологічні механізми та закономірності йде мова, на вашу думку?

Спілкуючись з дитиною, завжди дотримуйтесь кращих манер – пропонуйте їй те краще, що є в вас самих.

Виховання має скеровувати діяльність, а не пригнічувати її. Завдання педагога в тому, щоб насичувати та сприяти, спостерігати, заохочувати, спонукати, а не втручатися, наказувати чи обмежувати.

М.Монтессорі

Будь правдивий навіть до дитини: виконуй обіцянку, інакше привчиш її до неправди.

Л. Толстой

Виховання – це наука, що навчає наших дітей обходитися без нас.

Е. Легуве

Виховувати – не значить говорити дітям гарні слова, наставляти їх, а насамперед самому жити по-людськи.

О.Острогорський

Нехай учитель поспішає до дітей, радіє кожній зустрічі з ними, тоді й діти поспішатимуть у школу і щиро радітимуть кожній зустрічі зі своїм учителем.

Ш. Амонашвілі

IV. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Складіть схему «Критерії вихованості».

моральні ідеали та спроби співвідносити себе з ними	

Завдання 2. Продовжіть речення:

Вимога-прохання – є ефективною за....

Вимога-довіру формулюють як

Вимога-схвалення – це дуже виховний прийом, оскільки

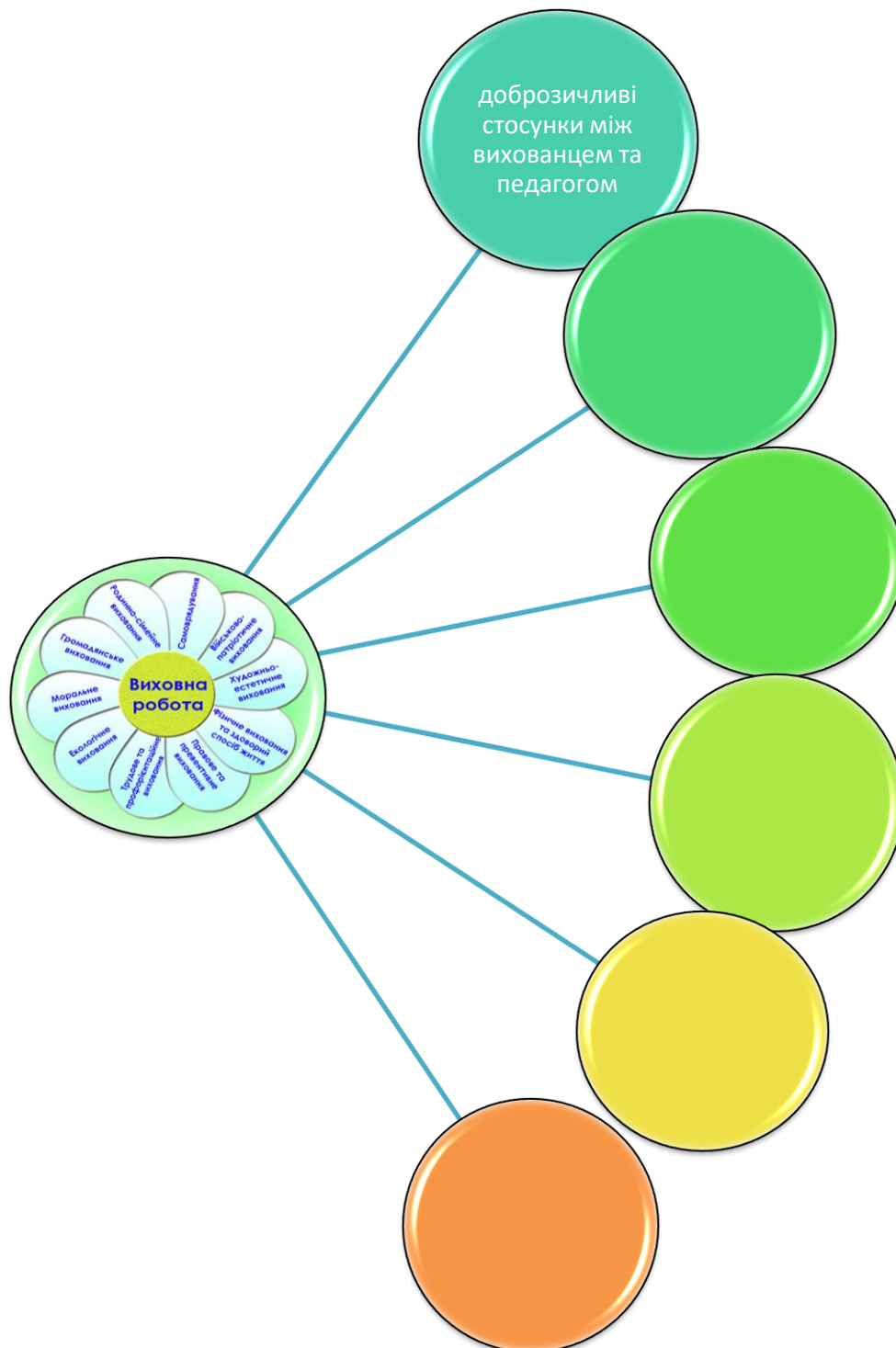
Вимога-порада – це апеляція до

Вимога-натяк – це своєрідний поштовх, що

Вимога-недовіра – належить до групи вимог,

Вимога-осуд – це ставлення педагога до

Завдання 3. Складіть схему «Умови ефективного виховного впливу»

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. Наслідування - це:

- 1) відтворення суб'єктом у перетвореному вигляді певних зовнішніх рис, зразків поведінки, вчинків тощо;
- 2) постановка суб'єктом себе на місце іншої людини через заглиблення у її внутрішній світ;
- 3) процес безпосередньої передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на рівні психофізіологічного контакту;
- 4) словесний вплив на іншу особу.

2. Завдання психології виховання:

- 1) моральне становлення особистості;
- 2) забезпечення якості знань, умінь, навичок;
- 3) створення ефективних навчальних технологій;
- 4) формування контрольних-оцінних умінь школяра.

3. Зараження - це:

- 1) відтворення суб'єктом у перетвореному вигляді певних зовнішніх рис, зразків поведінки, вчинків тощо;
- 2) постановка суб'єктом себе на місце іншої людини через заглиблення у її внутрішній світ;
- 3) процес безпосередньої передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на рівні психофізіологічного контакту;
- 4) словесний вплив на іншу особу.

4. До критеріїв вихованості не відноситься:

- 1) відповідність поведінки людини моральним вимогам суспільства;
- 2) ступінь самоволодіння, орієнтація, ясність мислення;
- 3) прагнення завоювати статус дорослого;

4) відповідальне ставлення до навчання.

5. Непомітний психологічний вплив однієї особи на іншу чи групу осіб, розрахований на беззаперечне сприйняття і прийняття слів, висловлених в них думок, волі - це:

- 1) переконування;
- 2) навіювання;
- 3) бесіда;
- 4) зараження.

6. Індивідуальний підхід у вихованні учнів передбачає:

- 1) врахування вікових особливостей;
- 2) врахування статевих особливостей;
- 3) врахування індивідуально-психологічних особливостей;
- 4) врахування гендерних відмінностей.

7. Почуття сорому як механізм морального розвитку виявляється в:

- 1) усвідомленому прагненні до копіювання певної моделі поведінки дорослого на основі емоційно значущих стосунків;
- 2) засвоєнні чужих моделей поведінки, установок, цінностей як власних;
- 3) механізмі заборони на реалізацію певних власних поведінкових, діяльнісних норм;
- 4) співпереживанні.

8. Ідентифікація як механізм морального розвитку - це:

- 1) усвідомлене прагнення до копіювання певної моделі поведінки дорослого на основі емоційно значущих стосунків;
- 2) засвоєння чужих моделей поведінки, установок, цінностей як власних;
- 3) механізм заборони на реалізацію певних власних поведінкових, діяльнісних норм;

4) процес безпосередньої передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на рівні психофізіологічного контакту.

9. Метод, що забезпечує корекцію поведінки учнів, а саме стимулювання хороших вчинків, шляхом розширення їх прав і обов'язків, - це:

- 1) змагання;
- 2) заохочення;
- 3) покарання;
- 4) вправління.

10. Серед зазначених методів виховання методами, спрямованими на організацію діяльності і формування досвіду поведінки учня, є:

- А) тренування і привчання;
- 2) заохочення і приклад;
- 3) вправління і бесіда;
- 4) етична бесіда і пояснення.

Список рекомендованої літератури

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.

2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.

3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.

4. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

4.3. Методичні рекомендації та алгоритм самопідготовки до практичного заняття на тему: «Психологічні особливості виховних впливів у дошкільному віці»

Мета: ознайомити студентів з особливостями процесу виховання дітей дошкільного віку;
розвивати вміння студентів застосувати виховні впливи на дітей у конкретних ситуаціях, що виникають у дитячому садку та сім'ї;
сприяти формуванню особистісного та пізнавального інтересу.

Питання до самопідготовки:

1. Вікові особливості виховання дошкільника.
2. Виховання і гра, виховання і трудова діяльність дітей дошкільного віку.
3. Поширені проблеми в поведінці дітей дошкільного віку.
4. Психологія виховання дошкільників з порушеннями у поведінці.

Теоретичний коментар

Особистісний розвиток людини несе на собі печатку його вікових індивідуальних особливостей, які необхідно враховувати в процесі виховання. З віком пов'язаний характер діяльності людини, особливості його мислення, коло його запитів, інтересів, а також соціальні прояви.

У психолого-педагогічних дослідженнях відзначаються такі особливості старшого дошкільного віку, як інтенсивний розвиток інтелектуальної, моральної та емоційної сфер особистості.

Соціально-моральний розвиток - одна з центральних ліній психічного розвитку дитини в дошкільному дитинстві. Вона включає три взаємопов'язані сфери: становлення моральної свідомості, формування моральної поведінки,

моральних переживань і почуттів. Діти в цьому віці засвоюють моральні знання, у них складаються початкові моральні судження, думки з оцінкою, початкове розуміння громадського сенсу моральних норм.

Методичні рекомендації із самопідготовки до заняття:

Самостійна робота з цієї теми передбачає активізацію у студентів знань про специфіку виховних впливів у дошкільному віці, про проблему психічного розвитку у процесі виховання, особливості формування моральної свідомості у процесі виховання.

При виконанні завдань студенти мають звернути увагу на сутність різних психологічних механізмів виховання, на основні прийоми і методи виховання дітей дошкільного віку.

Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами природного і соціального в психічному розвитку, а також відмінностей між зовнішніми та внутрішніми умовами розвитку, визначення ними цих понять. Особливу увагу при підготовці до практичного заняття варто звернути на критерії та показники вихованості дітей.

I. РОЗКРИЙТЕ ЗМІСТ ПОНЯТЬ: Виховання, вихованість, порушення поведінки, агресивна поведінка, протестна поведінка, гіперактивна поведінка, інфантильна поведінка, імпульсивність.

II. ПЕРЕВІРТЕ СВОЇ ПРАКТИЧНІ ВМІННЯ:

1. Яких вимог слід дотримуватися у вихованні самостійності в дітей?
2. Що таке відповідальність? Через які якості розкривається її зміст?
3. Що таке виховна ситуація? Наведіть приклади виховних ситуацій.
4. Чому нотації одного і того ж змісту, які постійно повторює вихователь (батьки), не мають виховного ефекту.

III. ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Заповніть таблицю «Основні порушення поведінки у дітей»

Порушення поведінки	Можливі причини	Прояви у поведінці, показники	Рекомендації
Гіперактивність	Низький рівень розвитку довільності	Дитина відволікається, розмовляє на уроках, крутиться, розгойдується, сидить, підклавши ноги під попу, при втомі її моторна активність підвищується.	участь дитини у сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності,
...			

Завдання 2. Заповніть таблицю «Вплив стилів батьківського виховання на результати психічного розвитку дитини».

№ п/п	Стилі виховання	Зміст стилю (за Д. Баумрінд)	Наслідки для психічного розвитку дитини
1	Авторитарний	Надмірні вимоги та жорсткий контроль у поєднанні з нечутливістю, неухважністю до потреб дитини	Середні соціальні вміння, високий рівень тривожності, нестійка самооцінка, несамостійність і підвищена конформність до впливу ровесників
2			
3			
4			

Завдання 3. Складіть для себе 2 списки порад:

Яким чином дати дитині відчуття себе значимою	Що нам заважає чути дитину?

Завдання 3. Складіть схему «Стратегії виховних впливів»

	Реактивна стратегія	• розуміння психіки як дитини як пасивного об'єкту впливу

V. ПЕРЕВІРТЕ СЕБЕ (ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ)

1. Добровільне завдання самому собі усвідомлених цілей і завдань самовдосконалення - це:

- а) самозобов'язання;
- б) самозвіт;
- в) осмислення власних дій;
- г) самоконтроль.

2. Предметом психології виховання є :

- а) психологічні механізми взаємодії вчителя і учня;
- б) психологічні закономірності формування свідомості людини як особистості в умовах цілеспрямованої організації педагогічного процесу.
- в) психологічні закономірності розвитку учня;
- г) психологічні закономірності зміни особистості у процесі і результаті навчання і виховання.

3. Персоналістичні теорії (або гуманістичні, ліберальні, недирективні, органічні, пульсаційні, вільні, відкриті) спираються:

- а) не на свободу й автономність особистості, а на усвідомлений розвиток: потреб, бажань, нахилів;
- б) на процес передачі загальних знань через класичний зміст навчання і виховання, який не залежить від сьогоденної культури й сучасних соціальних структур;
- в) на положення про те, що соціальні й культурні чинники є основою формування психічного здоров'я дитини і повинні стати основою теорії навчання й виховання;
- г) на поліпшенні технологій, засобів діяльності школярів, тобто на сучасному дидактичному, комунікативному матеріалі

4. Методами стимулювання у вихованні є:

- а) змагання;
- б) заохочення;
- в) покарання;
- г) усі варіанти відповідей є правильними.

5. Такий психологічний механізм формування властивостей особистості, як "наслідування" означає:

- а) некритичне ставлення або розуміння явища;
- б) ототожнення себе з іншою людиною;
- в) неусвідомлену взаємодію, яка відбувається на рівні підсвідомого, стереотипного, автоматичного взаємного обміну звичками, навичками тощо;
- г) дотримування прикладу, зразка.

б. *Вихованість – це:*

- а) процес впливу на людину суспільства, школи, сім'ї, літератури, телебачення тощо
- б) рівень закріплення необхідних поглядів, форм поведінки, моральних, естетичних якостей;
- в) здатність правильно сприймати та засвоювати основні норми та вимоги.

Список рекомендованої літератури

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2017. – 400 с.
2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. – Херсон : Грінь, 2017. – 144 с.
3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник / Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2016. – 248 с.
4. Сергеєнкова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник / Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. – К : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

V. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Контроль та самоконтроль в учбовій діяльності.
2. Поняття та види самооцінки.
3. Уявлення про засвоєння навчального матеріалу.
4. Стадії процесу засвоєння навчального матеріалу.
5. Основні характеристики процесу засвоєння.
6. Формування навичок, понять, вмінь.
7. Вміння самостійно вчитися.
8. Неуспішність, її причини та запобігання.
9. Педагогічна оцінка, поняття та функції.
10. Поняття про навчання та його психологічні механізми.
11. Проблеми навчання та психічного розвитку.
12. Л.С.Виготський про навчання і розвиток.
13. Поняття про зону актуального та найближчого розвитку у концепції Л.С.Виготського.
14. Теорії навчання.
15. Теорія навчання Д. Б. Ельконіна і В. В. Давидова.
16. Теорія поетапного формування розумових дій і понять П.Я. Гальперіна
17. Поняття та особливості програмованого навчання.
18. Поняття проблеми, проблемної ситуації та проблемного завдання.
19. Розвивальне навчання та його особливості.
20. Класифікація навчання.
21. Управління процесом навчання.
22. Загальна характеристика навченості.
23. Поняття та особливості психологічної готовності до школи.
24. Компоненти психологічної готовності дитини до школи.
25. Підходи до визначення виховання, його закономірності.

26. Мета, принципи, форми виховного впливу
27. Методи виховного впливу.
28. Поняття про моральність.
29. Вчинок як одиниця моральної поведінки.
30. Самовиховання та його специфіка.
31. Сутність, структура та функції педагогічної діяльності.
32. Спрямованість особистості педагога і типи педагогів.
33. Педагогічні здібності та якості вихователя.
34. Психологічна характеристика педагогічного співробітництва та спілкування.
35. Міжособистісні відношення між учасниками педагогічного процесу.
36. Стилi педагогічної діяльності.

VIII. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Абстрактне мислення – один із різновидів людського мислення. Сутність А. м. полягає у виробленні понять, суджень, умовиводів і здатності оперувати ними. Абстрактне (понятійне) мислення виростає на ґрунті узагальнення даних емпіричного пізнання.

Авторитарний (директивний, вольовий) стиль керівництва – базується на жорсткому способі управління, недопущені ініціативи, тотальному контролі.

Авторитет – загально визнаний вплив окремої людини або колективу, організації у різних сферах суспільного життя, що ґрунтується на знаннях, високих моральних якостях, досвіді.

Адаптація (від лат. adaptatio – пристосування) – процес і результат ефективної взаємодії особистості із середовищем, в результаті якого встановлюється відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості і наявним (перспективним) рівнем задоволення даних потреб, що визначає безупинний розвиток особистості.

Алгоритмізоване навчання - система прийомів, методів розв'язання завдань у визначеній послідовності.

Акцентуації характеру – надмірна вираженість окремих рис характеру та їх поєднання, що є крайніми варіантами норми і межує з психопатіями.

Б

Бар'єри психологічні – внутрішня завада психологічної природи (страх, тривога, невпевненість, сором тощо), яка заважає людині успішно виконати певну дію.

Базова освіта - суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, що передбачає різнобічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її подальшої освіти.

В

Взаєморозуміння – таке розшифрування партнерами повідомлень і дій одне одного, яке відповідає їх значенню з погляду їх авторів.

Виховання – організований педагогічний процес, у ході якого здійснюється цілеспрямований вплив на людину із метою розвитку її духовності, формування певних якостей.

Виховна система – сукупність цілей, завдань, змісту, форм та методів, поєднаних з метою розвитку особистості, групи, колективу.

Виховна ситуація - поєднання психологічних, педагогічних, соціальних, матеріальних та інших умов; система взаємопов'язаних об'єктивних і суб'єктивних обставин життєдіяльності вихованця і вихователя.

Виховне оточення - умови, що сприяють становленню у дитини позитивних якостей.

Виховний вплив - процес організації спільної, активної діяльності педагога і учнів з метою зміни моральних, соціально - психологічних характеристик та перебудови поведінки об'єктів виховного впливу.

Вихованість - міра сформованості соціально і особисто значущих якостей і властивостей особистості, характеризує результат виховного процесу.

Вольове зусилля – стан емоційного напруження, який мобілізує внутрішні ресурси людини (пам'ять, мислення, уяву тощо) і створює допоміжні мотиви для дії.

Г

Гармонійний розвиток – внутрішня і зовнішня узгодженість, цілісність і сумісність змісту й форми. Г. р. характеризує результативність освіти й виховання людини в поєднанні її духовного і фізичного стану, у звертанні уваги на її розумовий і емоційно-почуттєвий світ, на єдність слова і діла.

Гуманізація освіти – організація навчання і виховання з максимальним урахуванням індивідуальностей людини, створення сприятливих умов для розвитку духовності особистості, формування системи відповідних компетентностей (професійної, соціальної, психологічної, педагогічної).

Д

Демократичний стиль керівництва – стиль базується на колегіальності прийняття рішень, врахуванні думок і, по можливості, побажань підлеглих, передачі частини повноважень підлеглим; стиль заохочення, ініціативи.

Депресія – відчуття пригніченості, песимізму, занепаду духовних сил. Виникає внаслідок деяких психічних і загальних захворювань або як реакція на важкі життєві ситуації (смерть рідних, втрата життєвої перспективи, розчарування в чомусь або в комусь). Депресивний розлад, що буває за певних обставин у кожної людини, потрібно відрізнити від клінічної депресії як психічної хвороби.

Девіантна поведінка - система вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві нормам.

Дидактика(з грецьк. didaktikos – повчаючий, didasko – вивчаючий) – розділ педагогіки, наука (система знань), що вивчає і розробляє цілі, зміст, методи, організацію навчання.

Досвід – сукупність знань, умінь, що здобуваються у процесі життя, на практиці.

Е

Емоції – це особливий клас психічних явищ, що відображає у формі безпосереднього, швидкоплинного переживання важливість для життєдіяльності індивіда певних явищ і ситуацій, які діють на нього.

Емпатія – емоційний аспект розуміння іншої людини, здатність відгукнутися на її проблеми, вміння проникнути в переживання іншої людини, переживати разом з нею, співчувати їй.

Ерудиція – глибока обізнаність, начитаність, знання літератури і проблематики в певній галузі науки. Розрізняють широту Е., коли людина виявляє вченість, компетентність у ряді наук або галузей культури, глибину Е. – коли людина всебічно і глибоко обізнана в якійсь одній галузі. Е. є свідченням високого інтелектуального розвитку людини, розвиненості її духовних сил, пам'яті.

З

Загальна психологія – вивчає ґрунтовні психологічні закономірності, формулює теоретичні засади та принципи психологічної науки, її понятійний і категоріальний апарати, систематизує і узагальнює емпіричний матеріал психологічних досліджень.

Засоби навчання – джерела або спеціальні пристосування, які допомагають вчителю (викладачу) здійснювати навчальний процес, а учням (студентам) – вчитися. До засобів належать: слово вчителя (викладача), підручники, роздаткові дидактичні матеріали, навчальне обладнання, технічні засоби навчання тощо.

Здатність до навчання - система властивостей особистості і діяльності школяра, яка характеризує його можливості у засвоєнні навчальної програми (знань, понять, умінь, навичок тощо).

Звичка – схильність людини до відносно усталених, стандартних способів дій.

Зміст освіти – система знань, умінь, навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток розумових і фізичних здібностей людини, формування у неї світогляду, розвитку духовності, формування відповідних компетентностей.

Знання – перевірені суспільно-історичною практикою результати процесу пізнання, відображені у свідомості людини у вигляді уявлень, фактів, суджень, теорії.

I

Ідеалізація – процес конструювання в уяві понять про об'єкти, які не існують у дійсності, але які мають певні прообрази в реальному світі.

Ідентифікація – в соціальній психології, уподібнення себе іншому.

Індивідуальність – неповторне співвідношення особистих рис та особливостей людини (характер, темперамент, здібності, особливості протікання психічних процесів, сукупність почуттів тощо), що утворюють її своєрідність, відмінність від інших людей. І. – особлива і не схожа на інших людина в повноті її фізичних та духовних якостей.

Інновація педагогічна – процес створення, поширення й використання нових засобів для розв'язання педагогічних проблем.

Інтелект (від лат. intellectus – розуміння, розум) – сукупність загальних розумових здібностей: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати, перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність вирішувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати.

K

Колектив – соціальна група вищого рівня розвитку з певною організаційною структурою, що поєднана цілями спільної суспільно-корисної діяльності і має

складну динаміку формальних та неформальних стосунків. Діяльність членів колективу визначається особистісно значимими і соціально визнаними цінностями.

Комунікабельність – риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість.

Конфлікт(з лат. conflictus – зіткнення) – особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами.

Креативність– творчість, здатність до створення нового, оригінального.

Л

Лідер (від англ. leader – провідний, керівник) – особистість, що користується визнанням та авторитетом групи і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини у групі.

М

Маніпулювання (від лат. manipulatio – застосовувати маніпуляції, прийоми, дії) – вид психологічного впливу, спрямованого на неявне спонукання інших (іншого) до виконання визначених маніпулятором дій.

Мотивація - система спонукань які зумовлюють активність організму і визначають її спрямованість.

Мета виховання– розвиток, актуалізація духовності особистості, її соціальної, професійної, комунікативної та ін. компетентностей на основі самотворчості (самопізнання, самовизначення, самовиховання, самовдосконалення, самоактуалізації) особистості.

Методи виховання – способи досягнення оптимальних педагогічних результатів відповідно до поставлених виховних цілей.

Методи навчання – способи досягнення навчальної мети, які забезпечують оволодіння знаннями, уміннями та навичками, формування світогляду, розвиток здібностей людини.

N

Навички – опанування до автоматизму способами використання певних засобів діяльності.

Навіювання (сугестія) – психічний вплив однієї людини на іншу (прохання, наказ, переконання), що має на меті актуалізацію або зміну певних установок, ціннісних орієнтацій або вчинків людини, яка виступає об'єктом навіювання.

Навчальна діяльність - цілеспрямована діяльність учнів, результатом якої є розвиток особистості, інтелекту, здібностей, засвоєння знань, оволодіння уміннями та навичками.

Навчання - спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

Навченість - відносно стійка властивість особистості, суттєвим компонентом якої є здатність до навчання.

Наслідування – особлива форма поведінки, яка полягає у відтворенні дій, ідеалів, рис характеру, манери творчості інших осіб. Н. може бути як несвідомим, мимовільним, так і свідомим, цілеспрямованим.

O

Обдарованість – високий рівень задатків, схильностей особистості, сплав природженого і набутого індивідом.

Оптимізм – вияв соціального настрою і система філософсько-етичних поглядів, пройнятих переконанням у можливостях утвердження ідеалів добра, справедливості, прогресу, кращого майбутнього людства. О. протистоїть песимізму.

Організаторські здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння організаторською діяльністю, її ефективного виконання.

Освіта – процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, духовності, розвитку творчих сил особистості та формування її компетентностей. Освіта здійснюється в закладах освіти.

Особистісно орієнтоване навчання – організація навчання на засадах педагогіки співробітництва, глибокої поваги до особистості учня (студента), врахування особливостей його індивідуального розвитку.

Операції навчальної діяльності – свідомі цілеспрямовані дії, які в результаті багаторазового повторення включаються у більш складні дії, поступово з об'єкта свідомого контролю перетворюються на спосіб виконання складнішої дії.

Орієнтувальна основа діяльності (ООД) – система орієнтирів і вказівок, за допомогою яких учень виконує засвоювану дію.

II

Педагогіка (з грецьк. paidosago – “дитя вести”, paidagogos – педагог, “той, хто веде дитя”) – система знань (наука) про закономірності, форми, методи навчання і виховання.

Педагогічна психологія – галузь психології, яка вивчає психологічні основи педагогічного процесу (процесу навчання і виховання). У педагогічній

психології вирізняють психологію виховання дітей дошкільного віку (дошкільна психологія), психологію навчання і виховання у шкільному віці, психологію професійно-технічної освіти, психологію вищої школи.

Педагогічна майстерність - оволодіння педагогом кращими зразками, еталонами та рівнем педагогічної діяльності, педагогічного спілкування, професійної поведінки, що забезпечує високі результати навченості, вихованості і розвитку учнів.

Педагогічний процес – динамічна взаємодія вихователя та вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

Педагогічний такт – почуття міри, дотримання правил порядності. Він проявляється в умінні тримати себе порядно, висувати розумні і педагогічно обумовлені вимоги до учнів (студентів). Основою П. т. є глибоке знання психології людини, індивідуального підходу до неї.

Переконання – усвідомлювані мотиви, які спонукають людину діяти відповідно до своїх поглядів і принципів; у педагогіці – метод виховання, який передбачає цілеспрямований вплив на свідомість вихованця з метою формування в нього позитивних морально-психологічних рис, спонукання до суспільно-корисної діяльності або подолання негативної поведінки.

Покарання – моральний, психолого-педагогічний і юридичний засоби корекції поведінки людини, виправлення її в потрібному для окремого індивіда, групи чи всього суспільства напрямі.

Принципи навчання (– вихідні положення, на які потрібно спиратися в практичній навчальній діяльності).

Проблемне навчання – спосіб організації навчальної діяльності, метод навчання, загальною тенденцією якого є зближення навчального і наукового пізнання, розвиток активності, самостійності, творчого мислення людини.

Програмоване навчання - система подавання теоретичного матеріалу та організованих форм навчальної роботи учня, що сприяють йому у самостійному здобуванні знань, оволодінні уміннями і навичками.

Процес виховання – це взаємодія цілеспрямованого зовнішнього педагогічного впливу і самовиховання особистості.

Психогігієна – галузь науки, що виникла на стику гігієни і психології. Вивчає закономірності організації міжлюдських взаємин та психогенного середовища в напрямі їх оптимізації згідно з інтересами та потребами людей, суспільства в цілому

Професійна (педагогічна) самосвідомість (Я-концепція) вчителя - усвідомлення вчителем норм, правил, моделі педагогічної професії, сформованість професійного кредо, концепції вчительської праці; співвіднесення себе з професійним еталоном, ідентифікація з професією, очікувана оцінка себе референтними людьми; самооцінка.

P

Раціоналізм(від лат. rationalis – розумний) – напрям у філософії, що визначає розум єдиною достовірною основою пізнання і поведінки людини.

Розум– вища форма теоретичного осягання дійсності, свідоме оперування поняттями, синтез знань на найвищому рівні теорій та ідей.

Розуміння– процес мислення, спрямований на виявлення (з'ясування) істотних рис, властивостей і зв'язків предметів, явищ, подій.

C

Самоактуалізація особистості – в теорії А. Маслоу процес та результат повної реалізації талантів, здібностей і можливостей людини.

Самовиховання – свідома, цілеспрямована та самостійна діяльність особистості, що виникає в результаті її взаємодії з середовищем і впливає на її розвиток та вдосконалення.

Самоосвіта – самостійна діяльність суб'єкта, спрямована на оволодіння новими знаннями, уміннями, навичками і на вдосконалення набутих.

Самооцінка особистості – оцінка людиною своїх якостей, себе, рівня успішності власної діяльності, сприйняття своєї особи іншими людьми, виходячи з системи цінностей людини.

Самосвідомість – усвідомлення людиною себе самої як особистості: своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, розумових, моральних, фізичних якостей тощо.

Соціалізація людини – процес перетворення людської істоти на суспільного індивіда, утвердження її як особистості, включення у суспільне життя як активної сили.

Соціально-психологічний клімат – рівень міжособистісних стосунків, що виявляється як сукупність психологічних умов, які сприяють або заважають продуктивній діяльності особистості у групі; домінуючий настрій, морально-психологічна атмосфера, у якій виявляється властиве для членів групи ставлення до загальної справи і один до одного. Істотним показником С.-п. к. є рівень згуртованості групи.

Соціально-психологічний тренінг – напрям практичної психології, що дозволяє за допомогою застосування спеціально розроблених методик здійснити процес самонавчання, самовиховання, оволодіння навичками ефективного міжособистісного спілкування тощо.

Спілкування – взаємодія людей, яка полягає в обміні інформацією, діями та у встановленні взаєморозуміння.

Стиль управління (керівництва) – стійка сукупність особистісних та соціально-психологічних характеристик керівника, за допомогою яких реалізується той чи інший метод (методи) керівництва.

Т

Такт (тактовність) – почуття міри, що підказує людині найделікатнішу лінію поведінки стосовно когось, чогось, вміння особи вести себе належним чином, виявляючи повагу до інших і зберігаючи почуття власної гідності.

Талант – високий рівень розвитку здібностей особистості. Це поєднання різного ступеня генетично зумовленої обдарованості з працею. Передумовою таланту є задатки людини, які можуть перетворитися на реальність при наявності сприятливих соціальних факторів.

Творчість – продуктивна людська діяльність, яка здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності, що носять суспільно позитивний характер.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, що виявляється в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів.

У

Уміння – здатність людини усвідомлено застосовувати набуті знання

Учіння - стихійний або цілеспрямований процес засвоєння людиною знань, вироблення вмінь і навичок, розвиток особистості, інтелекту, що відбувається в умовах індивідуальної або спільної діяльності, спілкування з ровесниками або старшими шляхом спостереження за поведінкою та діяльністю інших людей, їх наслідування, а також у процесі сприймання та аналізу інформації у засобах масової інформації.

Ф

Форми організації контролю навчання – засоби визначення якості навчання; з боку вчителя (викладача): фронтальний, груповий, індивідуальний, комбінований; з боку учнів (студентів): самоконтроль, взаємоконтроль.

Форми організації навчання– спеціально організована діяльність учителя (викладача) й учнів (студентів), яка відбувається за встановленим порядком у певному режимі (уроки, лекції, практикуми, семінари, екскурсії, факультативи, додаткові, індивідуальні заняття; домашня навчальна робота учнів (студентів)).

Функції освіти - трансляція і розподіл культури в суспільстві; формування установок, ціннісних орієнтації, життєвих ідеалів; освітньо-соціальна селекція (можливість здійснити диференційований підхід до навчаються); вплив освіти на соціальний процес змін.

Х

Характер– комплекс сталих психічних властивостей людини, що виявляються в її поведінці та діяльності, у ставленні до суспільства, до праці, до інших, до самої себе.

Хвилювання – емоційний психічний стан людини, зумовлений підвищеним збудженням нервової системи, перевантаженням її позитивними або негативними переживаннями.

Ц

Цілі освіти– набуття наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових здібностей учасників навчального процесу, формування світогляду, духовності, поведінки, системи відповідних компетентностей.

Ціль (мета) – ідеальне уявлення результату, який має бути досягнутий у ході людської діяльності.

Я

Якість знань – характеристика результатів засвоєння знань, що має різні ознаки: повноту, глибину, усвідомленість, системність, гнучкість, конкретність, узагальненість, які виявляються через багатоаспектний аналіз результатів засвоєння та застосування знань.

Я-концепція - організована когнітивна структура, витягнута з власних переживань свого власного Я. Виділяють п'ять функцій даного явища: визначення власної ідентичності; власних інтересів, симпатій і антипатій; своїх цілей і просування до успіху; системи відносини, в центрі якої знаходиться сам індивід.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. – 5-те видання / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. К.: Каравела, 2017. 400 с.
2. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М.М. Заброцький, Ю.Г. Шапошникова. Херсон : Грінь, 2017. 144 с.
3. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: навчальний посібник. К.: Каравела, 2016. 248 с.
4. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. Педагогічна психологія. Навчальний посібник. К : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

Допоміжна література

1. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. 2-ге вид. К.: Каравела, 2008.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М., 1991.
3. Дошкільна педагогічна психологія/За ред. Д.Ф. Ніколенка. К., 1987.
4. Зарицка В.В. Педагогічна психологія. К., 2006.
5. Зимняя И.А.Педагогическая психология. –М.,1999.
6. Казанская В.Г. Педагогическая психология СПб.: Питер, 2003.
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989.
8. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). К., 2005.
9. Курс общей, возрастной и педагогической психологии /Под ред. М.В. Гамезо. М., 1982.
10. Лефрансуа Ги. Прикладная педагогическая психология.– СПб.,Пройм-Еврознак, 2005.

11. Лишин О.В. Педагогическая психология воспитания: Учеб. пособие для шк. психологов и педагогов. М.: Ин-т практич. психол., 1997.
12. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка. К., 1999.
13. Люкин В.В. Педагогическая психология. Глазов, 2000.
14. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. М.: ВЛАДОС, 1998. Кн. 2
15. Педагогическая психология /Под ред. Н.В. Ключевой. М., 2003.
16. Пиаже Ж. Психология интеллекта. // Избранные психологические труды. М., 1994.
17. Савчин М. Педагогічна психологія. Дрогобич: "Відродження", 1998.
18. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. Ростов-на-Дону, 2003.
19. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. М., 1991.
20. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии: Работы сов. психологов периода 1946-1980 гг. / Под ред. И.И.Ильясова, В.Я.Ляудис. М., 1981. С. 5-60.